

Tuin, erf en huisbos van Rhijnauwen

**Cultuurhistorische en ecologische
uitgangspunten
voor inrichting en beheer**

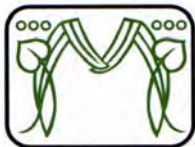

Ecologisch Adviesbureau Maes
Anja Guinée - Landschapsarchitectuur

Tuin, erf en huisbos van Rhijnauwen

Cultuurhistorische en ecologische uitgangspunten voor inrichting en beheer

Bert Maes
Anja Guinée

**Ecologisch
Adviesbureau
Maes**

ir. Anja Guinée

Landschapsarchitectuur

In opdracht van
de Gemeente Utrecht

September 2013

COLOFON

Rapportage:	Bert (N.C.M.) Maes en Anja (A,W.J) Guinée m.m.v. Lucia Albers (Albers Adviezen)
Lay out:	Anja Guinée
Foto's:	Ecologisch Adviesbureau Maes en Anja Guinée
Kaarten:	Emma van den Dool (EAM) en Anja Guinée (AG-L)
Onderzoek en veldwerk:	Bert Maes, Anja Guinée en Han van Meegeren
Opdrachtgever:	Rob (M.R.A.) Hendriks, Gemeente Utrecht, Stadsontwikkeling, Stedenbouw en Monumenten

september 2013

INHOUD

1. INLEIDING	3
2. WERKWIJZE	5
3. ECOLOGIE	7
4. CULTUURHISTORIE	13
5. HISTORISCHE DENDROLOGIE	53
6. WAARDESTELLING EN AANBEVELINGEN	71
7. LITERATUUR	84
 Bijlage:	
1: Historisch dendrologisch overzicht	85
2: Dendrochronologisch gedateerde bomen van Rhijnduwn	93
3: Kaarten van de aanlegfasen van tuin, erf en bos van Rhijnduwn	95
4: CD met digitale versie van het rapport	

1 INLEIDING

Het erf en de tuin van Rhijnauwen met het landhuis is deels omgracht en wordt via een voorlaan, de Rhijnauwenselaan, vanaf de Koningsweg verbonden met de buitenwereld. Ten noorden was het landgoed via de Vossegatse Dijk bereikbaar. Erf en tuin liggen direct langs de rivier de Kromme Rijn. Door de relatie met de Kromme Rijn en het fraaie voorplein met landhuis, koetshuis, duiventoren en vele monumentale bomen maakt Rhijnauwen een opvallende indruk.

Rhijnauwen is als een kasteel vóór 1304 gebouwd op een eiland in de kromme Rijn¹. In de 15^e eeuw is het kasteel herbouwd en in de 16^e eeuw uitgebreid. Op een kaart uit 1603 staat het bouwwerk te midden van geboomte en bijgebouwen getekend. In het rampjaar 1672 lijkt het kasteel grotendeels gespaard. In de latere 18^e eeuw kreeg het huis zijn huidige vorm in sobere classicistische stijl, waarbij aan de achterzijde muurwerk uit de 15^e eeuw is gehandhaafd. Uit de 18^e eeuw dateert ook het poortgebouw met onderdoorgang. De inrichting van tuin en erf rondom het landhuis werd rond 1820 en 1880 aanzienlijk gewijzigd. In de jaren '20 van de 20e eeuw werd het Theehuis Rhijnauwen gebouwd en de omgevende beplanting aangebracht.

Door de gemeente Utrecht, in de persoon van Ir. Rob Hendriks, Stadsontwikkeling (Stedenbouw en Monumenten), is een opdracht verleend aan het Ecologisch Adviesbureau Maes, in samenwerking met Anja Guinée-Landschapsarchitectuur om uitgangspunten op te stellen voor het herstel en de inrichting van de historische tuin en erf. Met de bestaande kennis en aanvullend veldonderzoek zijn de cultuurhistorische en ecologische aspecten van de historische tuin, het erf en het huisbos bij het landhuis van Rhijnauwen geanalyseerd.

Waardevolle adviezen werden gegeven door Lucia Albers (bureau Albers Adviezen, Utrecht). Han van Meegeren (bureau Blaas en Booms, Goirle) leverde een bijdrage aan de inventarisatie van bomen en heesters. Eddy Weiss (geograaf en dendrochronoloog) verrichtte een aantal boomboringen ten behoeve van ouderdomsbepalingen. Gebruik is gemaakt van eerdere rapportages van het Ecologisch Adviesbureau Maes en Albers Adviezen.²

¹ Gebaseerd op Albers, 2009.

² Zie literatuurlijst

2 WERKWIJZE

Doel van dit rapport is de natuurwaarde en de cultuurhistorische waarde van de (voormalige) tuin, het erf en het huisbos van Rhijnauwen in beeld te brengen door middel van inventarisatie, archiefonderzoek en analyse. Op grond daarvan worden uitgangspunten voor herstel en inrichting gepresenteerd.

Voor de natuurwaarde of ecologische waarde is gebruik gemaakt van een vijftal rapporten, dat door het Ecologisch Adviesbureau Maes in 2009 is samengesteld:

- Ecologische waarden landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen³
- Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen⁴
- Mossen en korstmossen van Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen⁵
- Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen⁶
- Historische dendrologie Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

Het eerste algemene rapport is gebaseerd op literatuurstudie en is ten dele niet geactualiseerd. De overige rapportages berusten op actueel veldonderzoek.

De cultuurhistorische waarde is mede gebaseerd op rapportages van bureau Albers Adviezen en het Ecologisch Adviesbureau Maes:

- Amelisweerd en Rhijnauwen, Cultuurhistorisch onderzoek⁷ (2009)
- Historische dendrologie Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen (2009)

In het kader van de opdracht is een analyse verricht van de verschillende tijdslagen die van de tuin en het erf van het landhuis Oud Amelisweerd nog herkenbaar zijn, op grond van kaartvergelijking, literatuur en tuinarchitectonische aspecten. Daarnaast is een veldinventarisatie verricht van de historisch waardevolle bomen en heesters. Van een aantal bomen konden, dankzij de medewerking van Eddy Weiss, dendrochronologische boringen verricht worden. Hierdoor kon een nauwkeuriger beeld gevormd worden van de werkelijke ouderdom van de bomen en hun plaats in de verschillende tijdslagen.

³ i.s.m met Joost Meulenbroek en Henk Kuiper

⁴ Onderzoek Henk Kuiper

⁵ Onderzoek Klaas van Dordt, Forestfun ecologisch advies en onderzoek

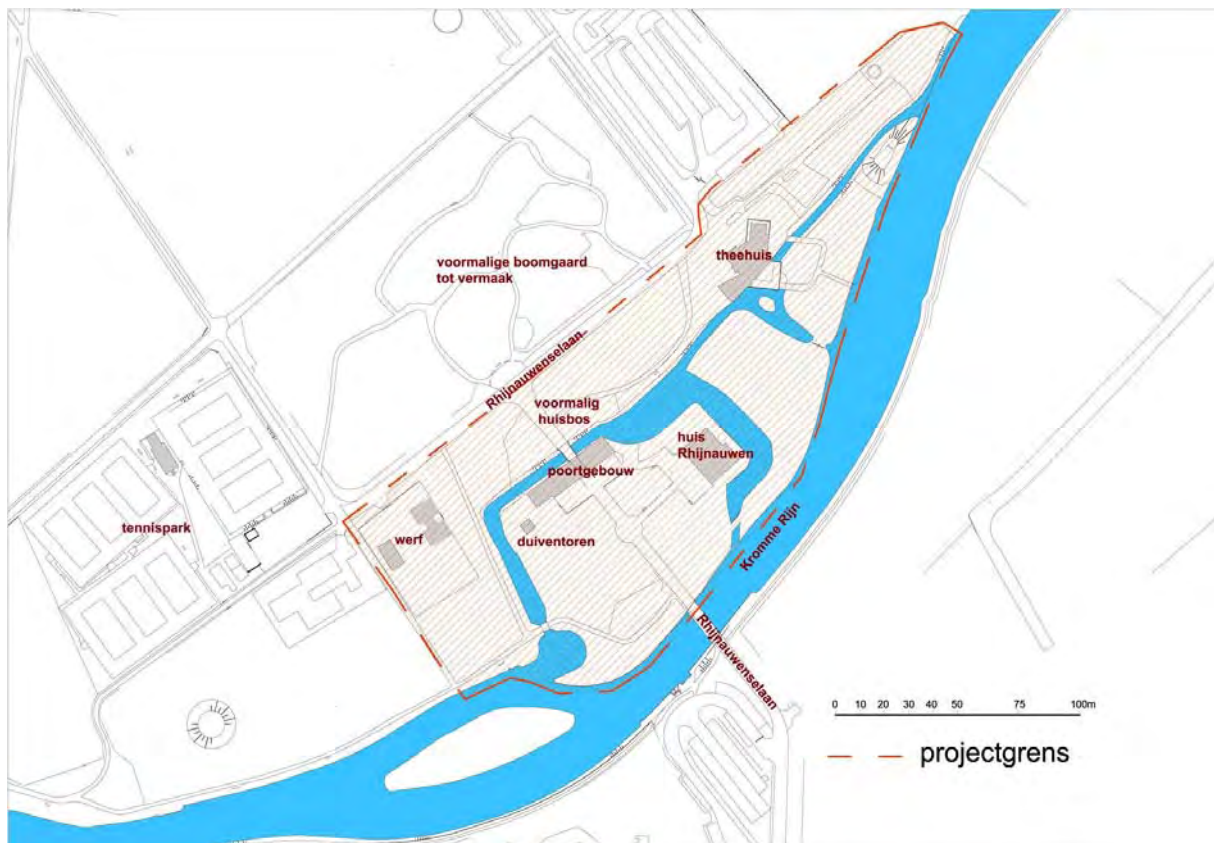
⁶ Onderzoek Joost Meulenbroek, Maarten mandos en Roswitha van Maarle

⁷ Lucia Albers, Albers Adviezen

Jaarringenonderzoek (Eddy Weiss): links aan het werk met de boomboor, rechts het dichten van een boorgatje.

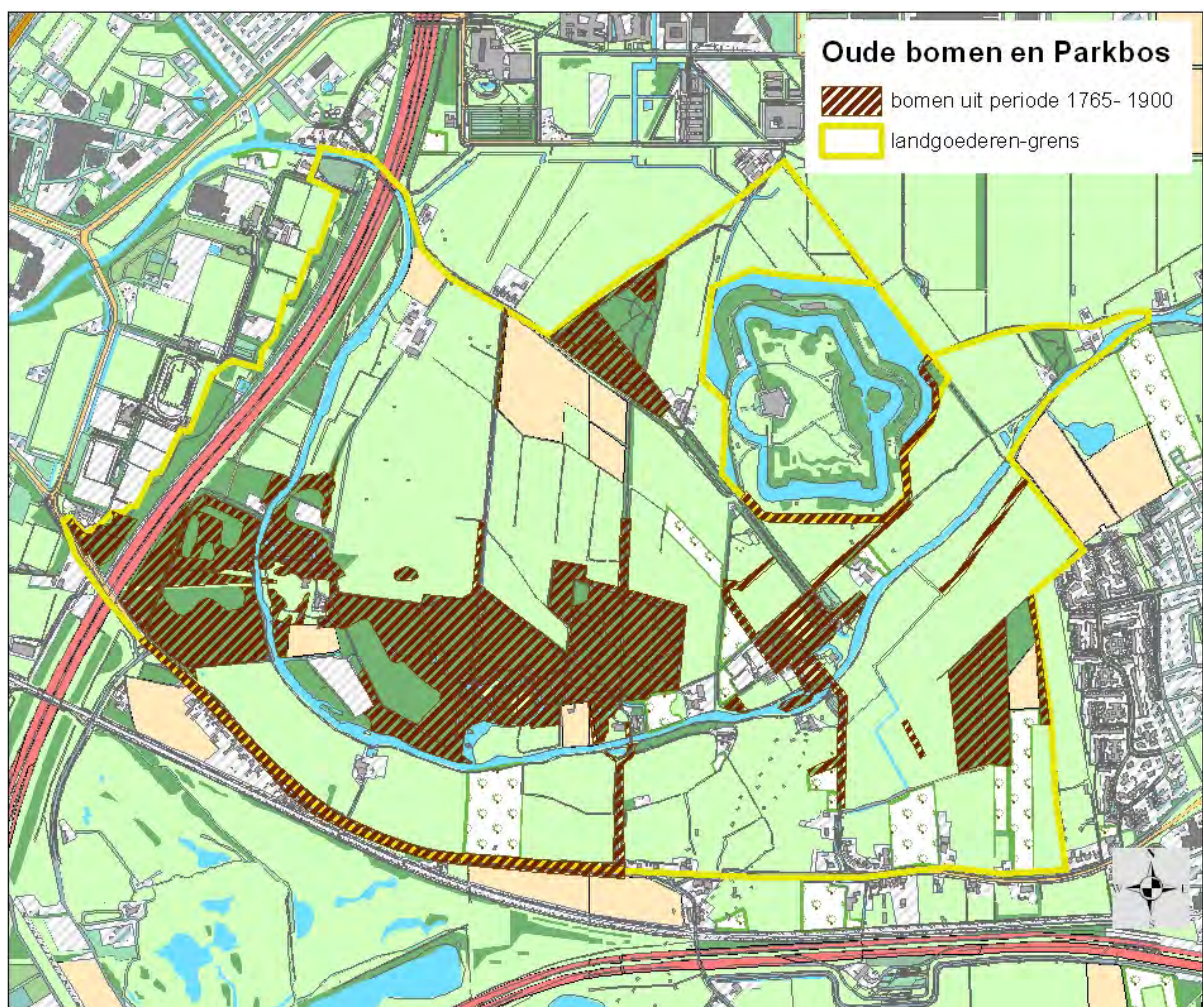
Bij de rapportage is de opzet van het rapport “De tuin van Oud Amelisweerd” (2012) aangehouden.

Onderzoeksgebied

3 ECOLOGIE

De onderstaande overzichtskaart laat zien dat het landhuis van Rhijnauwen en omgeving deel uitmaakt van een groot landgoederengebied met overheersend bomen uit de periode 1765-1900. Dit is in feite de belangrijkste basis van de natuurwaarde en ecologische potenties van het landgoederengebied.

Verspreiding van het parkbosmilieu en de oude bomen in de landgoederen. Individuele bomen bij de landhuizen zijn hier niet aangegeven.

Van de verschillende boomsoorten bieden de oude en omvangrijke bomen veel mogelijkheden voor allerlei ongewervelde dieren, vogels, zoogdieren

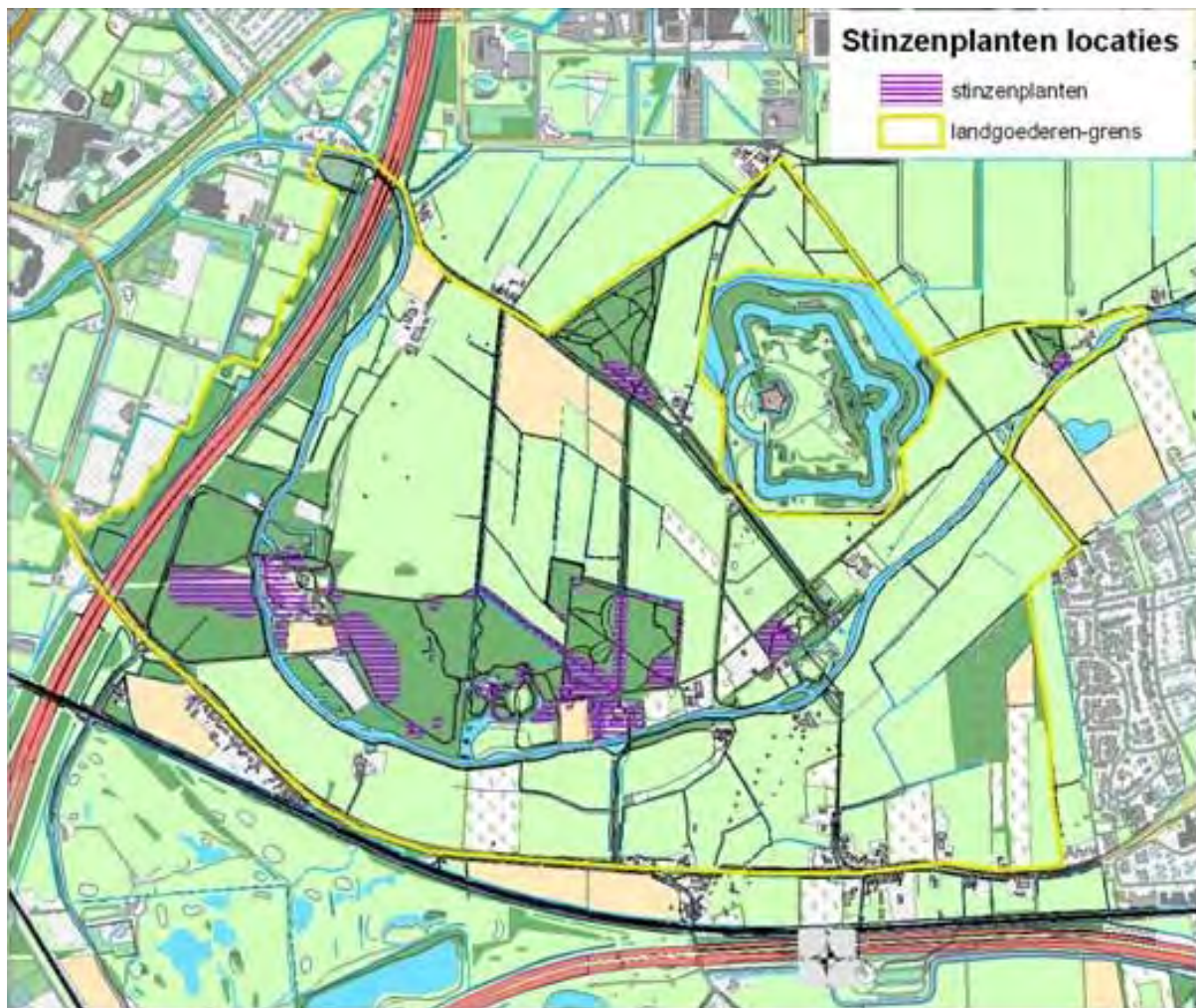
(waaronder vleermuizen), amfibieën en reptielen. Ze bieden schuil- en nestgelegenheid en voedsel voor die organismegroepen. Het parkbosmilieu is

ook bij uitstek geschikt voor kruidensoorten, waaronder bossoorten, stinzenflora, mossen en korstmossen. Een karakteristieke organismegroep die extra vermelding verdient zijn de paddenstoelen. De landgoederen behoren tot de belangrijkste milieus in ons land van de kleiminnende mycorrhizapaddenstoelen. Ze zijn van internationale betekenis. Het zijn paddenstoelen die samenleven met bomen via contact met de haarwortels. Beide organismen kunnen niet zonder elkaar. Rhijnauwen met de beide Amelisweerden is uitzonderlijk soortenrijk. Die rijkdom is gebonden aan de oude laanbomen en oude bomen in de parkbosranden. Daarnaast zijn de houtzwammen van betekenis. Dat zijn de paddenstoelen die op dood hout groeien.

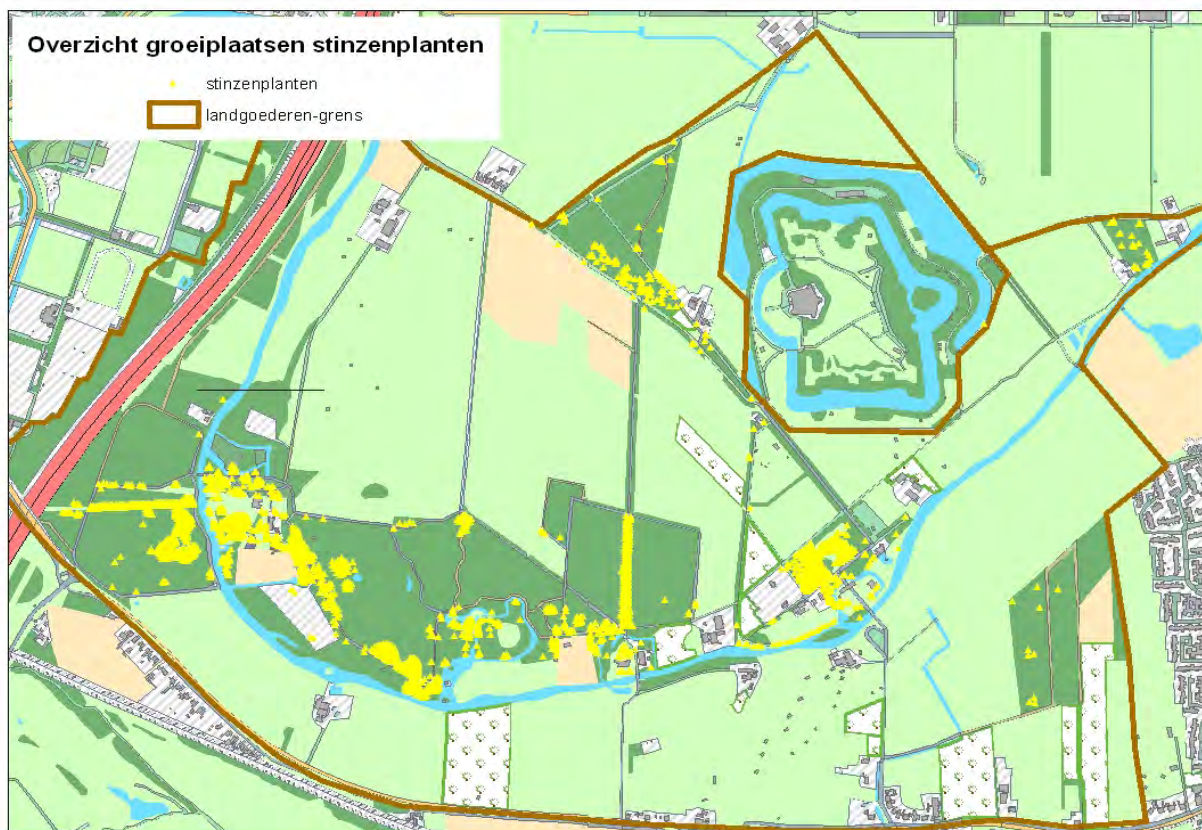
De oudere bomen van Rhijnauwen blijken volgens de jaarringanalyse te dateren van ca. 1778 - 1930. De meeste daarvan zijn aangeplant rond het midden en in de latere 19^e eeuw.

Stinzenflora

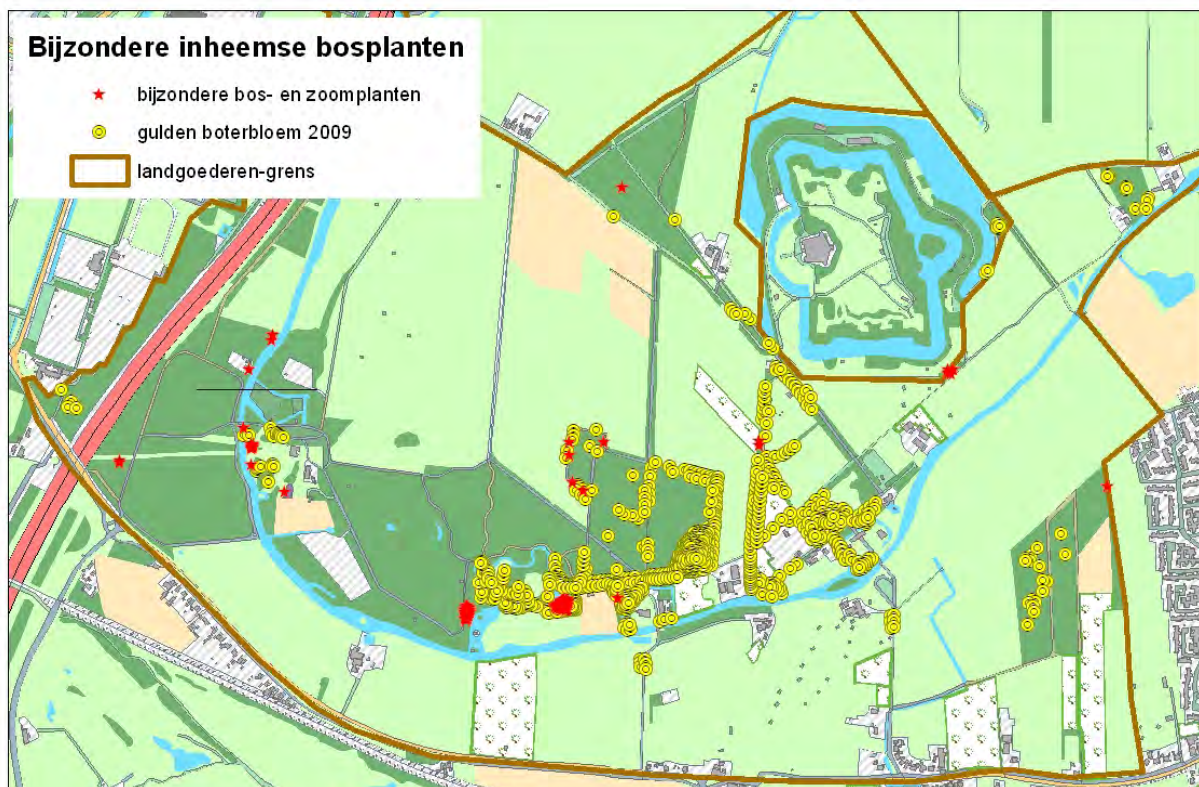
Op Rhijnauwen ligt de kern van de stinzenplanten aan de westkant. Ongelukkigergewijze zijn langs het geknotte lindenlaantje enkele jaren geleden allerlei sierplanten aangeplant die niet als stinzenflora aangemerkt kunnen worden.

Overzicht van de belangrijkste stinzenlocaties in de drie landgoederen; meest rechts Rhijnauwen.

De verspreiding van de stinzenplanten over de landgoederen.

De verspreiding van de stinzenflora, recht van de indicatieve (wilde) bossoorten in de kruidlaag. De Gulden boterbloem is zowel een karakteristieke bosplant als een stinzenplant.

In de tuin kunnen als stinzenplant worden aangemerkt: Gulden boterbloem, Vingerhelmbloem, Gevlekt longkruid en hybride Dichtersnarcis. Ecologisch belangrijk is het voedsel en de nectar die in de bloemen te vinden is voor de vroeg in het voorjaar vliegende insectensoorten. Aan de

noordzijde van het onderzochte gebied is een groeiplaats van de Boszegge, een karakteristieke plant van oude bossen en parkbossen op leem en kleibodems.

Stinzenflora achter het koetshuis: links Guldenboterbloem; rechts Vingerhelmkruid en Narcissen (hybride van de Dichtersnarcis)

Gazons bij Rhijnduinen.

In tegenstelling tot de gazons van bijvoorbeeld Oud Amelisweerd zijn de gazons van Rhijnduinen voedselrijk en arm aan soorten. Mede door recente verstoringen van de bodem heeft een meer stabiele ontwikkeling van de vegetatie niet plaats gevonden.

De vogels

Vergeleken met Oud en Nieuw Amelisweerd zijn typische vogels van de omgeving van landhuizen op Rhijnduinen lang niet zo talrijk. Dit heeft vooral te maken met het intensieve gebruik van dit landgoed. Er zijn overigens geen recente gegevens van de vogels ter plaatse.

Watermilieus

De tuin van Rhijnduinen is omgeven door twee grachtdelen en de Kromme Rijn. Zowel de wateroevers als het water zelf bieden allerlei organismen leefruimte waaronder plantensoorten, amfibieën en insecten. Er zijn geen specifieke waarnemingen van Rhijnduinen bekend.

Bebouwing

Daken en kelders kunnen interessant zijn voor vogels en vleermuizen, waaronder de Huismus, Boerenzwaluw, Laatvlieger, Dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis. Veel hangt af van de constructies, invliegmogelijkheden, dakpantype e.d. Er is geen specifieke informatie beschikbaar.

Samenvatting

De tuin van Rhijnauwen biedt mogelijkheden voor vestiging en verblijf van allerlei planten- en diersoorten. Deze mogelijkheden en potenties kunnen zeker verder worden benut en uitgebreid. Vooral de parkbosdelen van de tuin, met grote bomen zijn van ecologische waarde, ook in samenhang met de rest van het landgoed. Veel van de ecologische waarden gaan goed samen met de cultuurhistorische. Aan te bevelen is wel om bij de inrichting van de tuin de cultuurhistorie prioriteit te geven. Een te dichte begroeiing en teveel dood hout op de grond doen geen recht aan de cultuurhistorische kenmerken en kwaliteiten.

Achter het koetshuis (de noordwestelijke gracht) met uitgeroeide beukenhaag langs het landhuis. Op de voorgrond populatie van Gulden boterbloem

4 CULTUURHISTORIE

De aanleggeschiedenis van tuin, erf en bos van Rhijnduwn

Dit onderzoek is gericht op een deel van de buitenplaats Rhijnduwn, namelijk op enkele terreinonderdelen direct rondom het huis. Voor een goed begrip van de geschiedenis van de aanleg van deze onderdelen is het echter onontbeerlijk om ook het geheel in beschouwing te nemen.

Van Rhijnduwn bestaan twee belangrijke kaarten die inzicht geven in de middeleeuwse aanleg (landmeterskaart uit 1603) en de classicistische aanleg (landmeterskaart uit 1799). Helaas ontbreekt een dergelijke kaart van de aanleg in de 19^e eeuw. Voor een beperkt deel kan het gebrek aan gedetailleerde cartografische informatie over de aanleg in landschapsstijl ondervangen worden door topografische kaarten en andere informatiebronnen, zoals beschrijvingen, prenten en oude foto's. Omdat er in het terrein zelf weinig van de oorspronkelijke aanleg over is, biedt veldonderzoek

zeker geen soelaas. De bomen die van verschillende aanlegfasen over zijn, zijn waardevolle elementen, maar ook zij geven zonder historische plattegrond of goede afbeeldingen beperkte mogelijkheden tot reconstructie van de landschappelijke fase.

Niettemin valt door nauwkeurig bestuderen van de beschikbare fragmenten historische informatie een aardig beeld te schetsen van de aanleggeschiedenis van de ridderhofstede en later buitenplaats Rhijnduwn.

Tijdlagen in kaart

de reconstructiekaarten die in dit hoofdstuk zijn gevoegd zijn ook in een bijlage opgenomen, maar dan in A3 formaat.

Fase 1. Rhijnduwn van de middeleeuwen tot 1773

Ontwikkeling onder de families van Lichtenberg en Van Renesse 1304-1545

In 1212 wordt voor het eerst een huis met de naam Rhijnduwn vermeld. Het staat op een oeverwal van de Kromme Rijn, die in 1122 in opdracht van Godebold, bisschop van Utrecht bij Wijk bij Duurstede is afgedamd. Onzeker is of het een versterkt huis is en of de bewoners behoren tot een adellijke familie die bestuurlijk gelieerd is aan de dan heersende bisschop van Utrecht, Otto 1 van Gelre.

In 1304 is het huis eigendom van de vooraanstaande en politiek actieve Utrechtse familie van

Lichtenberg. Jacob van Lichtenberg verwerft 'twee hoeven land in leen van Rhijnduwn' waarvoor hij in de vorm van tienden belasting betaalt aan de bisschop van Utrecht, op dat moment Gwijde van Avesnes. Jacob van Lichtenberg wordt wel genoemd als de bouwer van een huis op Rhijnduwn, maar de aard van het huis dat er in 1304 staat is niet bekend.

Rhijnduwn gaat over naar een adellijke Zeeuwse familie door het huwelijk van Aleydt van Lichtenberg met Johan van Renesse, heer van Baarland. (het jaar van het huwelijk is niet gevonden). Een zoon of kleinzoon uit dit huwelijk, Jan van Renesse, beleent in 1394 het huis, dat dan blijkens de akte een versterkt huis is; vermoed wordt een verdedigbare woontoren (donjon). Jan heeft drie zonen waarmee

hij in conflict komt. In 1406 behoudt hij het huis, maar krijgen de zonen verschillende verscheidene stukken grond en hoeven. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het grondgebied van het landgoed Rhijnauwen sinds 1304 is uitgebreid.

De oudste zoon van Jan, Frederik van Renesse, heer van Rhijnauwen, en diens broer Johan van Renesse, heer van Wulven en Oud Amelisweerd, raken betrokken in de politieke strijd om het bisschopsambt. Ze steunen de kandidaat Rudolph van Diepholt. Die wint en wordt benoemd in 1433. De broers krijgen echter stank voor dank. Op beschuldiging van verraad worden ze in 1449 verbannen en de stad Utrecht laat in 1450 of 1453 het huis Rhijnauwen in brand steken. Nadat gebleken is dat de beschuldiging onterecht was (van Diepholt overlijdt in 1455) mogen Frederik en Johan terugkeren en is de stad Utrecht verplicht de herbouw van het verwoeste huis te bekostigen en de broers daarnaast een flinke schadevergoeding te betalen in de vorm van lijfrente.

Aangenomen kan worden dat het huis dat na 1455 wordt gebouwd (de basis van) de burcht is die te zien is op vele tekeningen en prenten vanaf het midden van de 17^e eeuw. Overigens is het gebouw dan gedeeltelijk afgetakeld. Na 1478 kan de omgrachting van de burcht en de voorburcht gegraven zijn. Er stroomt namelijk weer water door de Kromme Rijn vanaf 1478, omdat dan Wijk bij Duurstede stadsrechten krijgt en de stadsgrachten rond de nieuwe stadsmuur nodig hebben. Via een duiker in de dam wordt water doorgelaten. Doordat de Kromme Rijn zich weer ruimer vult wordt ook scheepvaart weer mogelijk.

In 1536 wordt Rhijnauwen, nadat het uit 1512 stammende begrip ridderhofstad en de daaraan verbonden privileges opnieuw zijn vastgesteld, formeel erkend als ridderhofstad. Vermoedelijk is dan een kleinzoon van Frederik met de naam Johan de heer van Rhijnauwen de eigenaar.

Afbeelding van een wapenkaart met de wapens en namen van de geëligeerden, representanten van de Ridderschap en Steden, voor de Staten van Utrecht vanaf 1528 tot 1746. (Utrechts Archief). Het laatste wapen in de tweede rij is van Johan van Renesse.

De literatuur over de vererving van Rhijnauwen in deze tijd is onduidelijk. Genoemd worden het huwelijk van een kleindochter van Frederik van Renesse met Godert van Harff. Voorts een dochter uit dit huwelijk, Anna, die Rhijnauwen in 1545 verkoopt aan Hector van Hoxwier uit Friesland, die in 1541 is aangesteld als voorzitter Hof van Utrecht 1541. Mogelijk is Anna de nicht van Johan. In ieder geval worden nu andere families achtereenvolgens eigenaar van Rhijnauwen.

Ontwikkeling onder de families van Hoxwier en Schoordijk 1545-1718

Hector van Hoxwier overlijdt al in 1546 maar zijn weduwe behoudt het vruchtgebruik van Rhijnauwen

tot haar dood in 1579 en zijn dochter Attica, die erft, verkoopt het landgoed in 1593 aan Cornelis van Schoordijk, een telg uit een patriciërsgezicht. Zijn bestuurlijke functie en reden tot aankoop zijn onbekend, maar waarschijnlijk is er een familieverband met de familie van Renesse. In het Utrechts Archief bevindt zich namelijk een bijzonder handgeschreven boek (de Monumenta van Aernout van Buchel (1565-1641) met daarin het nagetekende opschrift en wapen van een rouwbord voor Maria Baltens: "ambachtsvrouw in Baerlant enz., vrouw van Jacob van Schoordijk van Rhijnauwen, ridder, heer van Oudenrijn en Heycop, gestorven op 3 januari 1622."

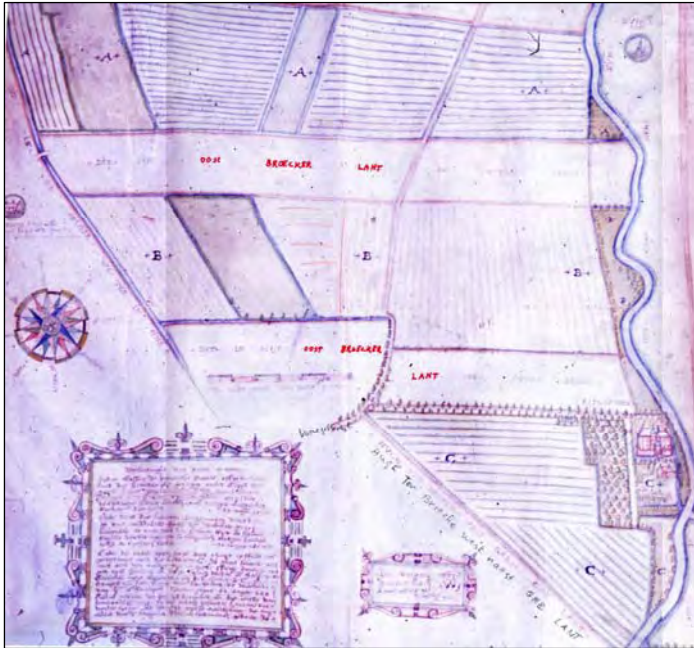

Bladzijde uit de Monumenta van Aernout van Buchel (Het Utrechts Archief)

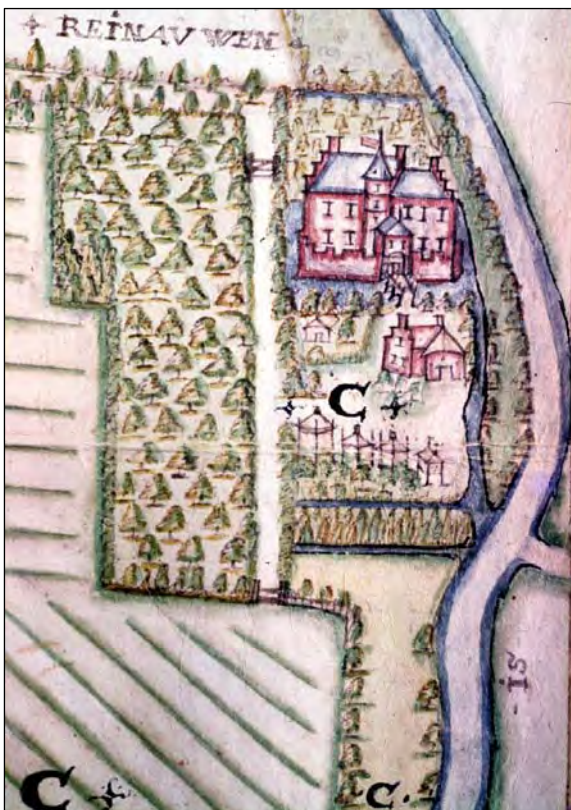
Cornelis van Schoordijk breidt tussen 1593 en 1596 het grondgebied van Rhijnauwen verder uit, maar hij overlijdt al in 1600. Uit de informatie hierboven

kan worden afgeleid dat degene die erft Cornelis zoon Jacob van Schoordijk is. Hij moet dan ook de heer van Rhijnauwen zijn geweest die in 1603 aan

landmeter Jan Rutgersz. van den Bergh opdracht geeft tot het maken van een kaart van de ridderhofstad, waardoor we een beeld krijgen van de restanten van de vroeg middeleeuwse aanleg en de van de burcht en de gronden eromheen vanaf ca. 1455.

Kaart door landmeter Jan Rutgersz. van den Bergh 1603. (Collectie Strick van Linschoten, dia L. Albers)

Detail van bovenstaande kaart van Van den Bergh 1603.

Op de kaart van 1603 is te zien:

- De toegangsroute is vanuit het noorden en gaat over een beplante weg op een ontginningsdijk. Aan weerszijden zijn bouwlanden (van Klooster Oostbroek en huis Rhijnauwen)
- Nabij de rivier is een beplante dwarsweg die alle onderdelen van het complex ontsluit. Bij het kasteel staat een toegangshek en aan de westkant wordt de weg beëindigd met een hek naar een bouwland.
- Aan de noordzijde van de dijk parallel aan de rivier groeit een (omhaagd) bos, het huisbos
- Aan de zuidkant, parallel aan de rivier, bevinden zich van west naar oost:
 - o Een vloeuweide of weiland met bomen omplant
 - o Een strook grond tussen twee grachten met twee rijen bomen. Mogelijk ligt aan de oever een afmeerplaats en is dit een soort toegangslaan voor bezoekers die per schip arriveren.
 - o De voorburcht. Dit is een groot erf tussen drie grachten met daarop meerdere hooibergen en twee gebouwen. Een daarvan, het zuidelijke gebouw, is een boerderij (een vroeg 17^e eeuwse krukhuisboerderij), het andere is een voorloper van het poortgebouw. Op het erf is ook beplanting: een rij bomen langs de gracht tussen huis en voorburcht, overige bomen, misschien ook beschuttende struiken. Mogelijk een kleine moestuin bij de bijgebouwen. Er is geen grote nutstuin of siertuin.
 - o Het omgrachte huis, met twee vleugels, een ommuurde hof, een toren, een poortgebouwtje en een brug naar voorburcht) NB Het huis is niet helemaal correct weergegeven. Latere afbeeldingen en bouwkundig onderzoek geven beter inzicht in de opbouw ervan.
 - o Een boomgaard tussen de westelijke gracht aan westzijde en een wetering aan oostzijde. Deze wetering loopt parallel aan de ontginningsdijk.
 - o Een vloeuweide zonder bomen
 - o De burchtgracht is verbonden met de Kromme Rijn door een vaargracht of singel naar het westen. Deze gracht mondt uit in een bocht van de rivier. Er is hier een draaikom gegraven maar die is op de kaart nog niet aanwezig of als zodanig herkenbaar.
 - o Tussen de gracht en de rivier is een langgerekte strook grond met rijen bomen langs de oevers. (Op sommige 18^e eeuwse prenten lijkt de boombeplanting een laan.) De strook is verbonden met de boomgaard en via een brug ook met de voorburcht.

Reconstructie van de aanleg rond 1603 in het huidige terrein

De oudste bekende prent waarop deze situatie is afgebeeld dateert uit ca. 1665. Op dat moment bezit een verwant van de in 1636 kinderloos overleden Jacob van Schoordijk Rhijnauwen. Mogelijk zijn de bomen tussen de singel en de rivier voor een beter beeld van het huis opzettelijk weggelaten in de tekening. Het huis zelf lijkt op het eerste gezicht intact, maar bij beter kijken blijkt dat

de noordvleugel ontbreekt. Er is alleen een buitenmuur zichtbaar. Onbekend is wanneer de vleugel is afgebroken. Misschien is deze vleugel na de brand van 1450 of 1453 nooit herbouwd en zien we hem daarom ook niet op de kaart van 1603. (Lees verderop de beschrijving van het kasteel in 1765).

Anonieme tekening van Rhijnauwen vanuit het zuiden gezien, ca. 1665. (Ridderhofstedenboek, Utrechts archief)

In de gevonden literatuur over Rhijnauwen wordt vermeld dat een kleinzoon van Cornelis Schoordijk, een jonker, in 1669 trouwt met Maria Margaretha van Goltstein, uit een Gelders geslacht. Deze kleinzoon is vermoedelijk de zoon van Christina van Schoordijk, een zuster van Jacob. Jacob is namelijk in 1636 kinderloos overleden.

Wat er na dit huwelijk met Rhijnauwen gebeurt is onbekend. De naam Goltstein komt pas opnieuw weer voor wanneer Rhijnauwen in 1718, dus bijna 50 jaar later, door een Goltstein verkocht wordt aan een zekere Mr. David ten Hove, burgemeester van Nijmegen.

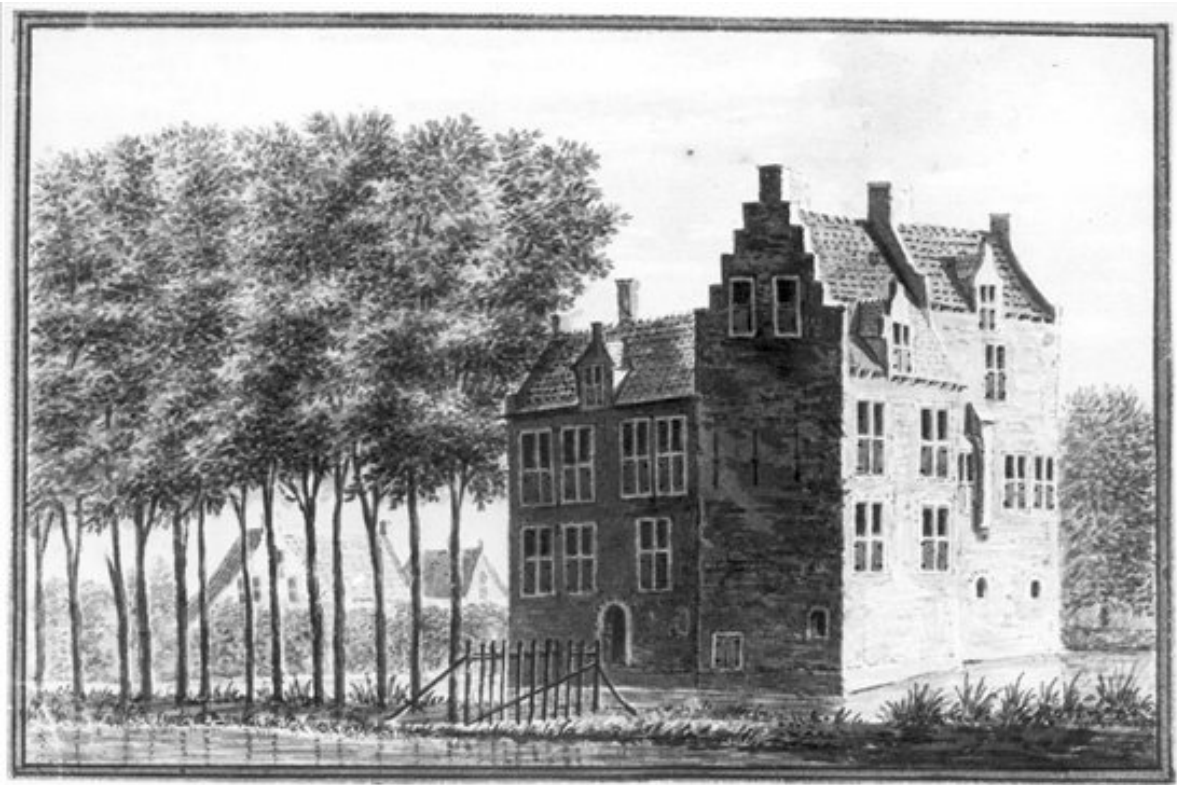
Ontwikkeling onder de familie ten Hove 1718-1773

Mr. David ten Hove koopt het huis en landgoed niet voor zichzelf, maar als huwelijksgegeschenk voor zijn zoon Melchior, die trouwt met Johanna Maria Cromhuysen. Melchior blijft eigenaar tot zijn sterven in 1750. Hij overlijdt overigens in Amsterdam, waarmee hij via de familie van zijn vrouw nauw verbonden is.

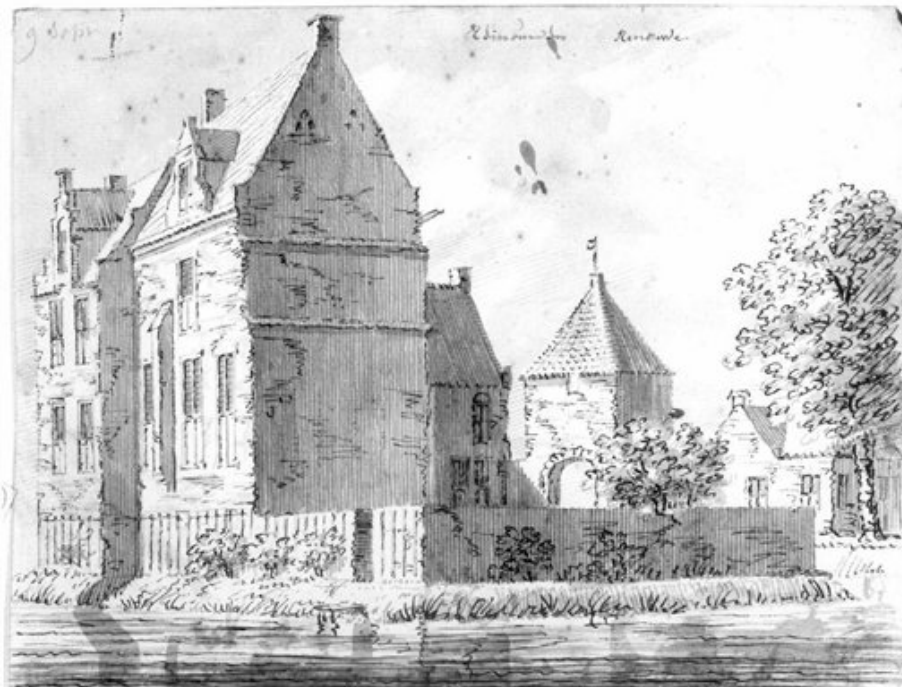
De volgende prenten van Rhijnauwen dateren uit de eigendomsperiode van Melchior ten Hove. Er lijkt sinds 1665 weinig veranderd te zijn. Hoewel Melchior zeer welvarend is (Na zijn dood doneert Johanna een flinke som geld uit de erfenis voor de bouw van een Luthers diaconiehuys in Amsterdam, een nog bestaand gebouw met de naam de Wittenberg), hebben hij en zijn vrouw het blijkbaar niet nodig gevonden om de noordvleugel te herbouwen. Sterker nog, ook de toren wordt afgebroken, zoals blijkt uit de derde prent, die de situatie rond 1730 waarschijnlijk het beste weergeeft. De ruïneuze muur van de noordvleugel wordt vervangen door een nieuwe muur dan wel 'gefatsoeneerd' tot een nette muur rond de binnenplaats. De bezonning is niet gunstig, maar wellicht ligt er achter de muren een (moes)tuin. Op de oostgevel lijkt lattenwerk voor leifruit aanwezig te zijn en in de muur is een deur afgebeeld. Op een tekening gemaakt door Jan de Beijer tussen 1745 en 1748 is de muur weg en is een begroeiing zichtbaar van kleine bomen en een enkel grotere boom.

Tekening Surrurier 1730 naar tekening Specht 1689 (?) Utrechts archief

1723-1730. Gezicht uit het zuidoosten over de Kromme Rijn op de ridderhofstad Rhijnauwen. Fotoreproductie uit 1981 van een anonieme grijsgewassen pentekening uit 1735, mogelijk naar een tekening van Abraham de Haen of Cornelis Pronk. Utrechts archief.

9 september 1731. Gezicht over de slotgracht op ridderhofstad Rhijnauwen uit het noorden, met rechtsachter een bijgebouw op de voormalige voorburcht. Grijsgewassen pentekening van Cornelis Pronk. (Utrechts archief)

1745-1748 Gezicht over de slotgracht vanaf het noorden. Jan de Beijer pen en penseel in grijs (Utrechts archief)

Na het overlijden van zijn vader in 1750 erft David ten Hove (geboren in 1724 in Utrecht, waarschijnlijk op Rhijnauwen) Rhijnauwen. Tijdens zijn eigendom wordt het poortgebouw gebouwd, maar David is nog niet de eigenaar die het huis laat verbouwen tot het huidige classicistische huis. David is weliswaar multimiljonair, maar Rhijnauwen is voor hem een buitenverblijf en niet het domicilie dat zijn maatschappelijke positie moet onderstrepen. Vooral in zijn latere leven is hij voornamelijk georiënteerd op Amsterdam, waar hij van 1766 tot 1783 lid van de Vroedschap is. (Hij overlijdt in 1787) Om zijn derde vrouw, Jacoba Graswinckel (1723-1771) voor de eerste keer Rhijnauwen te laten zien, maakt David in 1765 een plezierreisje vanuit Amsterdam naar Rhijnauwen. In het gezelschap bevindt zich ook zijn nieuwe schoonbroer Mattheus Graswinckel. Deze is net als David lid is van de Amsterdamse magistratuur. Graswinckel maakt aantekeningen en werkt die in 1772 uit tot een verslag van de tocht. Daarin beschrijft hij Rhijnauwen als volgt: " 't slot [...] is een oud gebouw, heeft schoone ruimte saalen en diep

verwulde kelders, is redelijk hoog opgetrokken, heeft eertijds ook een toren gehad, dog is om 't gevaar wegens bouwvalligheid al voor lang afgebrooken, gelijk ook een der vleugels door brand geruineerd was. Men komt langs een lange lommerrijke laan met hooge boomen bezet door een groote poort, aan welkers eene zijde de stallinge zijn en aan de andere zijde de bakker en brouwerijen, op een groot ruim pleijn of bassecour met zwaare lindeboomen bezet, waardoor men verder over een roijale brug wederom door een poort met een toren dog niet heel hoog, komt op 't binnenpleijn, en verder langs een aansienlijk trap opwaarts gaat tot in 't kasteel zelfs." En verder schrijft hij dat van de familie Amstel van Mijnden "derzelver wapen op verscheijden balken en in de glazen gevonden werd en onder andere 't wapen van ééne jonker Jacob Amstel van Mijnden. Het hujs legt rondom in visrijke gragten digt aan de Kromme Rhijn, drie quartiers van Utrecht." (Het Utrechts archief, archief van de familie Huydecoper, nr. 1554).

(De genoemde Jacob Amstel van Mijnden is een telg uit het geslacht Amstel van Mijnden dat via een huwelijk verwant is met de eerder in dit verhaal voorkomende eigenaren van Rhijnduwn uit het geslacht van Renesse).

In het monumentenregister staat over het huis (monument nummer 526916): "Het huis Rhijnduwn kwam in zijn huidige gedaante tot stand in de eerste helft van de 18de eeuw in opdracht van de toenmalige eigenaar Melchior ten Hove. De zuidoostelijke vleugel van de oude burcht werd in het nieuwe blokvormige gebouw opgenomen." Uit de beschrijving van Mattheus Graswinckel van het gebouw blijkt dat het niet klopt dat Melchior het kasteel liet verbouwen!

Uit het verslag van Graswinckel leren we dat er in 1765 een nieuw poortgebouw, met stallen, een bakkerij en een brouwerij is, maar uit de tekst valt niet op te maken of de boerderij nog op het grote ruime plein staat. De ouderdom van de boerderij met zomerhuis aan de oostkant van huis Rhijnduwn, die de vervanger is van de boerderij op de voormalige voorburcht, zou hiervoor een aanwijzing kunnen geven, maar noch het monumentenregister noch andere websites over historische boerderijen komen wat vermelding van de bouwgeschiedenis betreft verder dan "18e eeuws".

Na het overlijden van Jacoba, verkoopt David in 1773 Rhijnduwn aan Jhr. Johan (Jan) Balthazar Strick van Linschoten. Zowel wat de architectuur van het huis betreft als de tuinarchitectuur van de buitenplaats Rhijnduwn, begint hiermee de periode van het Hollands classicisme. Hoewel niet uit te sluiten valt dat David ten Hove samen met de bouw van het poortgebouw ook een nieuwe hoofdlaan heeft laten aanleggen en hij ook andere

parkelementen tot stand kan hebben gebracht, zoals een tuin met een ster van paden aan de oostzijde van het huis of de boomgaard tot vermaak, is het waarschijnlijk Johan (Jan) Balthazar Strick van Linschoten geweest die het grotere classicistische geheel tot stand brengt.

Fase 2: Classicisme op Rhijnduwn: 1774-1820.

Ontwikkeling onder Jhr. Johan (Jan) Balthazar Strick van Linschoten 1773-1820

De familienaam is afkomstig van het landgoed Linschoten. In 1637 bouwt een zeker Johan Strick aan het riviertje de Lange Linschoten een kasteelachtig huis en noemt zich daarna Johan Strick van Linschoten. Zijn verre nazaat Jhr. Johan (Jan) Balthazar Strick van Linschoten (1734 Utrecht- 1820 Utrecht) is deken van de St. Pieter in Utrecht en behalve heer van Rhijnduwn ook heer van Nieuw Helovet en de Quack, Heestwijk, Achthoven, Wittevrouwen en Abtstede. In 1768 is hij getrouwd met Charlotte Martha barones van Utenhove tot Bottesteyn. (De familie Van Utenhove is eigenaar van Nieuw Amelisweerd van 1685 tot 1795). Uit dit huwelijk worden vier kinderen geboren, waarna het in 1780 in Bunnik wordt ontbonden. Johan Balthazar huwt vervolgens in 1790 Pietronella Johanna Godin. In hetzelfde jaar wordt ook hun enige gezamenlijke kind geboren: Jan Carel Wendel Strick van Linschoten. Hij erft Rhijnduwn na de dood van zijn vader.

Zes jaar na aankoop, in 1799, laat Johan (Jan) Balthazar Strick van Linschoten een kaart van Rhijnduwn maken.

Deel van kaart van Rhijnauwen door J.P. Colognac, gemaakt in opdracht van J.B. Strick van Linschoten, 1779.
(Het Utrechts Archief, dia L. Albers)

Op de kaart van 1779 is te zien hoe de aanleg is uitgebreid en aangepast:

- De toegangsweg op de middeleeuwse dijk vanuit het noorden heeft nu 4 rijen laanbomen.
- Er is een lange oost-west as, opgespannen tussen twee bochten in de rivier. Deze as is nu de entreeweg naar de voormalige voorburcht en het huis. De weg heeft een dubbele laanbeplanting.
- De oude entreeweg langs de burchtgracht bestaat nog, maar het deel van de weg oostelijk van de toegang naar de voormalige voorburcht heeft geen bomen meer. Deze weg is nu een soort tuinweg. Opvallend is de uitstekende oever ter hoogte van het huis. Afgaand op de markering op de kaart bevond zich hier een bijzondere beplanting: leifruit o.i.d.
- Tussen de oude en nieuwe oostwestlaan is een derde laan met dubbele laanbeplanting aangelegd. Het huisbos heeft geheel plaatsgemaakt voor de drie parallelle lanen met 8 rijen bomen.
- Ten zuiden van de hoofdas en ten westen van de voormalige voorburcht is de vloeuweide veranderd in een (hakhout)bosje (westpunt), een rococo-tuin met slingerpaden en waterkommen, een grote moestuin met gebouwen en langs de hoofdas een strook (vermoedelijk) 'Engels gewas' (sierheesters) met slingerpad.
- De strook met bomen tussen de gracht van de voorburcht en een tweede gracht dwars op de entreedijk is door demping van de westelijke gracht verbonden met de moestuin. Er is nog maar een enkele korte rij bomen te zien.
- De voormalige voorburcht is geheel omgracht en tussen gracht en plein staat het door Mattheus Graswinckels genoemde, waarschijnlijk door David van Hove gebouwde poortgebouw (de extra woning aan de westkant is later bijgebouwd) met een brug over het

water. In de as van de poort en brug is een laan naar de oostwest hoofdas. Dit is de hoofdentree (misschien ook al daterend van voor 1765).

- De hooibergen, de boerderij en het andere bijgebouw zijn afgebroken. (Een nieuwe boerderij is op enige afstand oostelijk van het huis gebouwd, ontsloten door en opgenomen in het systeem van lanen). Ten zuiden van het poortgebouw ligt de door Graswinckel genoemde 'basse-cour bezet met zware lindebomen' met daarop enkele bomen. Er is nog steeds een brug naar het langgerekte eiland naar de rivier. Het is waarschijnlijk een oude re brug, want hij ligt niet in de lijn van de dwarsas door het poortgebouw. Aan de westzijde van het plein is een brede grasrand met bomen langs de grachtoever.
- Het huis is nog steeds omgracht, maar het is verbouwd in classicistische stijl
- De boomgaard aan de oostkant van het huis is nu een tuin met een sterpatroon van paden (verdere invulling onbekend). Doordat de noordelijke huisgracht is verbonden met de oude wetering is de tuin geheel door water omgeven.
- De vloeuweide aan de oostzijde van de tuin is veranderd in een wandelbosje (hakhout?) met veel rechte paden, ook in een soort sterpatroon.
- Op het langgerekte eiland tussen de vaargracht en de rivier is een laan met een weg of pad (misschien bestond die al, maar zonder aanduiding op de kaart van 1603).
- Ten noorden van de oostwest hoofdas (terrein niet behorend tot het opdrachtgebied voor deze studie) is een boomgaard tot vermaak aangelegd. Deze gaard van bomen (waarschijnlijk geen of niet uitsluitend fruitbomen) en het bouwland en weiland aan oost- en westzijde zijn ingekaderd door nieuwe lanen. Het erf en de boomgaard van de nieuwe boerderij vormen ook een door de lanen ingekaderd blok.

Reconstructie van de aanleg in ca. 1779 in het huidige terrein

Opgemerkt moet worden dat voorafgaand aan het tekenen van bovenstaande kaart metingen in het veld zijn gedaan om te achterhalen welke plantafstanden de huidige laanbomen hebben. Daarbij zijn zeer oude eiken aangetroffen die op een afstand van twee roeden uit elkaar staan (Rijnlandse roede = 3,767 meter). Op basis daarvan zijn de lanen getekend in een roede-maatsysteem (plantrijen op een en een kwart roede uit de as van de weg en onderlinge plantafstand in de rij twee roeden). Het blijkt dat de historische lanen zo heel goed in het huidige terrein zijn te reconstrueren.

Na 1779 is Johan Balthazar nog eigenaar tot 1820. Onbekend is of hij, net als zijn buurman baron Taets van Amerongen op Oud Amelisweerd, na de formele aanleg zelf nog begonnen is met toevoegingen en omvormingen in vroege landschapsstijl of dat de periode van de landschapsstijl voor het eerst wordt toegepast door zijn zoon Jan Carel Wendel. De plaatsing van het volgende kopje is dus arbitrair.

Fase 3: De Landschapsstijl op Rhijnauwen: 1821-1889

Ontwikkeling onder Jhr. Jan Carel Wendel Strick van Linschoten 1820-1850

Over Jan Carel Wendel is op een Duitse website met de stamboom van Bernard II von Lippe, abt van Dünamunde (1212-1218) en bisschop van Semgallen (1218-1224), te vinden dat hij een nazaat is in de 22ste generatie samen met Bernhard Leopold Friedrich zu Lippe-Biesterfeld, de vader van koningin Beatrix. Behalve dit feit wordt vermeld dat hij 'garde d'Honneur Napoleon 1813' is (Lodewijk Napoleon is van 1808 tot 1811 eigenaar van Oud Amelisweerd) en dat hij in 1822 trouwt met Pauline Gerardine Sibylle Poelman (1796-1868). Uit hun huwelijk wordt één kind geboren: Jhr. Willem Strick van Linschoten. Deze zoon erft Rhijnauwen.

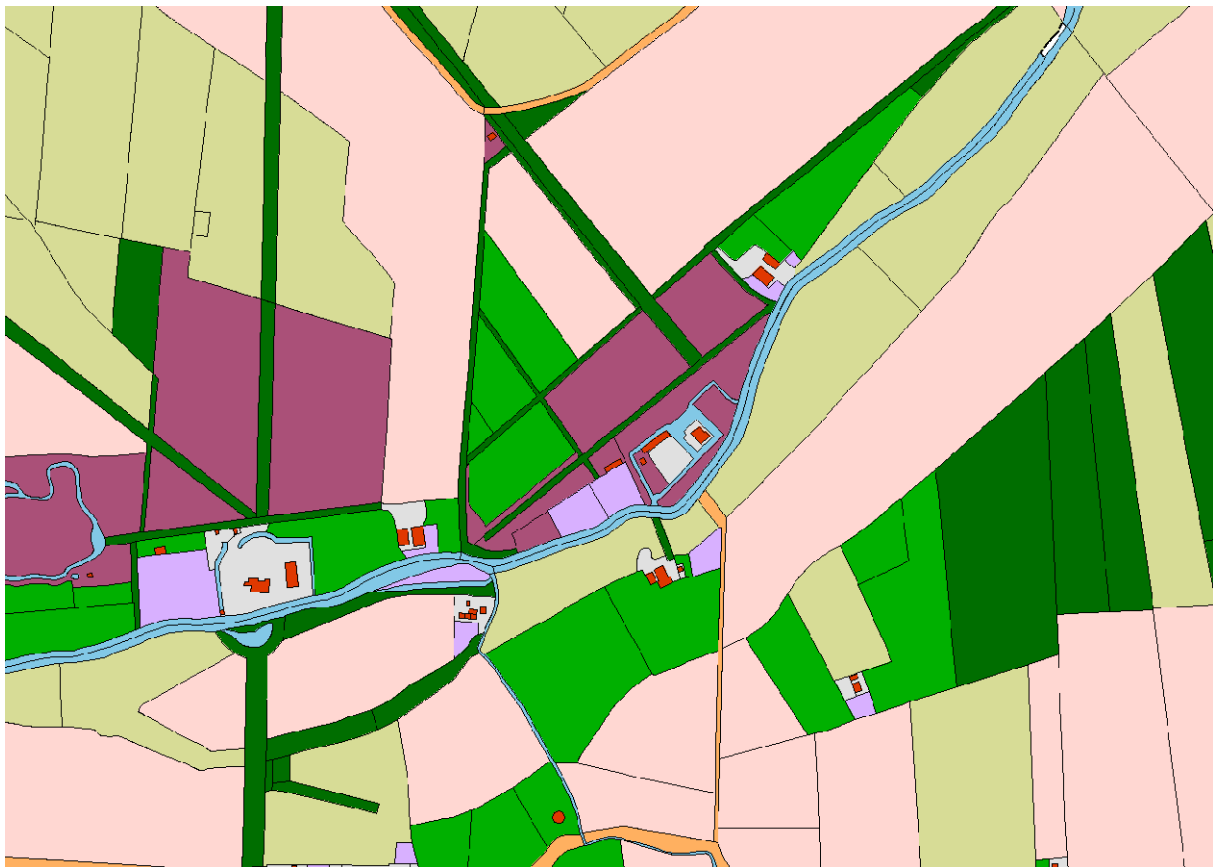
Uit de tijd van Jan Carel Wendel resteren geen kaarten waarop de (veranderingen in) de aanleg van Rhijnauwen zijn te zien. Het kadaster uit deze tijd biedt wel enige informatie.

Kadasterkaart (uitsnede) 1811-1832

Deze kaart toont dat de 'duiventoren' is gebouwd, dat het poortgebouw aan de westzijde is uitgebouwd met een woning en dat er een brug is geslagen over de Kromme Rijn. De aansluitende

weg die Rhijnauwen verbindt met de Koningslaan is niet weergegeven. Het is ook niet duidelijk wanneer deze weg precies is aangelegd. Tot slot blijkt het grachtenstelsel nog compleet te zijn.

Kaart waarop het grondgebruik volgens de kadastrerbeschrijvingen is weergegeven (bron: hisgis)

Deze kaart laat zien wat in 1832 in het kadaster is geregistreerd als terrein (bos, tuin, boomgaard) 'tot vermaak' (paars), wat als moestuin (lila), fruitboomgaard (helder groen), weiland (zachtgroen), bouwland (roze) en (productie) bos of laan tot vermaak (donkergroen).

Sinds 1779 blijkt het oppervlak fruitboomgaard sterk uitgebreid. Dit heeft natuurlijk te maken met de gunstige grondslag van delen van het gebied (zavelgrond op oeverwallen) en met de vraag uit de nabije stad Utrecht. De pleziergronden van de buitenplaatsen zijn nu met zekerheid gescheiden van de agrarische nutsfuncties boerderij, boomgaard, weiland en bouwland. Alleen de moestuin direct buiten de gracht hoort nog bij het huis.

De kadasterkaart en de beschrijvingen geven geen inzicht in de tuinarchitectonische aard van de

elementen 'tot vermaak'. Opvallend is echter dat het westelijke einde van de classicistische hoofdas, de 'laan tot vermaak', niet eindigt bij de rivier, maar in het paarse 'bos tot vermaak'. Behalve de 'duiventoren', die eerder een romantisch element lijkt dan een serieus duivenverblijf (Vergelijk deze toren met slechts een luik op de verdieping, met de duiventillen vol invliegopeningen aan de buitenmuren van het 17^e eeuwse kasteel), is de vormverandering van de laan een aanwijzing voor wijzigingen in landschapsstijl. Vergelijking van topografische kaarten uit deze periode, die natuurlijk gebrekkig zijn als bewijsvoering door hun schaal en door de in jaren uiteenlopende veldopnamen, bevestigen een landschappelijke omvorming van de laan/zichtas aan het westeinde. In de lijn van de as staat nu nog steeds een landschappelijk groepje bomen bestaande uit paardenkastanjes en beuken.

Links een detail van de kaart 1830-1850, rechts detail van de kaart 1898

Vermoedelijk het landschappelijke bosje op de oostpunt. Foto uit 1936 (Het Utrechts archief)

Op zeker moment zullen ook de terreinen aan de oostkant van het huis 'verlandschappelijkt' zijn en is de boomgaard met de lanen aan de noordkant omgevormd tot 'Engels werk'. Niet bekend is echter wanneer dat precies is gebeurd en hoe het ontwerp er uitzag. De beste aanwijzing voor de activiteit van Jan Carel Wendel zijn misschien de solitaire bomen en boomgroepen in de weilanden aan de zuidkant

van de Kromme Rijn. Met een datering van de bruine beuk op 1850 ± 20 jaar kunnen de 'grote landschapsgebaren' het werk zijn van Jan Carel Wendel maar het goed mogelijk dat ze later van zijn zoon Willem zijn. Die erft Rhijnauwen in 1850, wanneer hij 26 jaar oud is. We gaan nu dan ook verder met de eigendomsperiode van Jhr. Willem.

De duiventoren in 1927 (Het Utrechts archief)

Ontwikkeling onder Jhr. Willem Strick van Linschoten 1850-1878

In de stamboom van Bernard II von Lippe wordt Willem als 23e generatie (samen met koningin Beatrix) aangeduid als 'rentenier'. Hij moet dus alle tijd hebben gehad voor de ontwikkeling van Rhijnauwen. In 1855 trouwt Willem met Dido Cecilia Agatha Delbeek, van wie hij in 1877 weer scheidt. Er is dan één kind geboren: Jkvr. Katharina Sophia Jetskea Strick van Linschoten. Aangezien Willem in 1878 overlijdt zonder opnieuw getrouwd te zijn, blijft zij ook het enige(legale) kind van haar vader. Blijkbaar blijft of komt zij niet op Rhijnauwen wonen. De volgende eigenaar van Rhijnauwen is Hendrick Strick van Linschoten.

Tijdens het eigendom van Jhr. Willem wordt Rhijnauwen getekend door de bekende tekenaar

P.J. Lutgers. De tekening uit 1866 maakt zonneklaar dat het de tijd van het hoogtepunt van de Engelse landschapsstijl is. Op de tekening is de tuin aan de oostzijde van het huis niet goed te zien, maar duidelijk is wel dat er een landschappelijke aanleg is en dat deze 'open' is, zodat maximaal genoten kan worden van het uitzicht naar het oosten en zuiden. Het huis is in een rand van heesters geplaatst en op de plaats van de vroegere muur rond de binnenplaats staat een hoge groene haag. Uit het aanzicht blijkt dat de singel die de gracht rond het huis verbindt met de Kromme Rijn nog aanwezig is. Aangezien demping van deze singel voorwaarde is voor herinrichting van het plein aan de westkant van het huis in landschappelijke stijl met een grote ovale oprijlaan (zoals te zien op latere foto's), is in 1866 de aanleg in landschapsstijl nog niet afgerond.

Gezicht op Rhijnauwen vanuit het zuidoosten. Tekening van P.J. Lutgers 1866

Op een bonneblad van 1873 is de keercirkel voor het huis wel op de kaart gezet. Daarom schrijven

we de landschappelijke inrichting van het voorplein aan Willem Strick van Linschoten toe.

Uit twee verschillende bladen samengestelde kaart van Rhijnauwen, zonder singel en met keercirkel.

De grote keercirkel zorgt ervoor dat de route naar het huis via de zuidelijke toegangsweg en de brug (met fraai hekwerk) over de Kromme even

voornaam en functioneel is als de toegangsweg vanuit het noorden, die door het poortgebouw gaat.

Zicht op de Rhijnauwense laan (pas beplant in de jaren vijftig) met het hek op de brug over de Kromme Rijn, De witte brug rechts gaat over de nieuwe verbinding van het restant van de omgrachting met de rivier. Foto uit 1920-1930 (Het Utrechts archief). De rij eiken rechts langs de Kromme zijn geplant ca. 1778.

Van de keercirkel zijn geen gedetailleerde kaarten gevonden. Aan de hand van de volgende foto's is het echter wel mogelijk de keercirkel in het huidige terrein te reconstrueren. Op de foto's van het

groene voorplein zijn bomen te zien die er nog steeds zijn, maar ook bomen die anno 2012 zijn verdwenen. Het koepeltje links van het huis is waarschijnlijk een latere toevoeging.

Zicht op het poortgebouw met de keercirkel ervoor. Foto uit ca. 1925 (Utrechts archief)

Zicht op het poortgebouw met de keercirkel ervoor. Foto uit ca. 1923-1927. (Het Utrechts archief)

Zicht op de voorgevel van het huis. Foto uit 1915-1930. (Utrechts archief)

Zicht op het huis en het poortgebouw. De vlaggenmast staat op de kruising van de assen van het poortgebouw en het huis. Foto uit 1910-1920. (Het Utrechts archief). De lindeboom rechts van het huis was toen al 100 jaar oud.

Reconstructie van het voorplein in ca. 1878 in het huidige terrein, mogelijkheid 1

Er is ook een andere reconstructiemogelijkheid. Daarin is de oprijlaan asymmetrisch, meer gericht op benadering van het huis vanaf het zuiden. Aanwijzingen voor de tweede mogelijkheid zijn de plaats van de oude linden en witte paardenkastanje

op het voorplein en een foto vanaf het huis genomen over de oprijlaan richting toegangshek. (Zie de foto uit 1910-1915 enkele bladzijden verderop). Ook de topografische kaart uit 1873 geeft aanwijzingen voor een asymmetrische aanleg.

Detail topografische kaart 1873, met vanaf het toegangshek bij de brug een weg gericht op het huis.

Reconstructie van het voorplein in ca. 1878 in het huidige terrein, mogelijkheid 2

Uit het dendrologisch onderzoek volgt de schatting dat de beuken langs het centrale deel van de laan van Rhijnauwen door Carel Johan zijn geplant. Hoewel er nu aan weerszijden van de weg een enkele rij bomen staat, is niet zeker of hij bewust enkele rijen beuken plantte in een ander plantv-

erband dan dat van de eiken uit ca 1778 om een ander beeld te krijgen of dat het ging om inboeten met beuken vanwege de schaduw. Foto's van de laan uit het begin van de 20^e eeuw zijn wat dit betreft moeilijk te interpreteren. (Zie de foto van het theehuis op de volgende bladzijde)

Rhijnauwense laan nu met bomen uit verschillende perioden in verschillende plantverbanden. Rood zijn de oudste laanbomen van ca 1778 (geen meer van over), oranje is inboet of 'verlandschappelijking' uit de 19^e eeuw (ca. 1830), geel zijn de bomen door CJ Strick van Linschoten geplant rond 1900. Wanneer de ontbrekende bomen zijn verdwenen is niet bekend.

Ontwikkeling onder Hendrick baron Strick van Linschoten 1879-1889

Over de baron Hendrick is niet zoveel bekend. Vermoedelijk heeft hij de aanleg van Rhijnduinen gedurende zijn tienjarig eigendom niet structureel veranderd. Wel heeft hij kort voor zijn dood een akker op de Bunnikse Engh verkocht aan de gemeente Bunnik voor de aanleg van een algemene begraafplaats. (Er waren klachten over stankoverlast bij de Oude kerk). De akker lag aan de weg van Bunnik naar Utrecht buiten de bebouwde kom. Hier is sinds die tijd de algemene

begraafplaats van de gemeente Bunnik gevestigd. Strick van Linschoten heeft met de verkoop de fraaiste plek voor zijn eigen familie bedongen.

Ondertussen blijft nog steeds een raadsel wanneer de boomgaard tot vermaak is omgevormd tot 'Engels werk'. De topografische kaart van 1873-1895 maakt het zelfs mogelijk aan te nemen dat de omvorming zelfs aan het einde van de 19^e eeuw nog niet is gerealiseerd. Vergelijk op de kaart de boomgaard ten noorden van huis Rhijnduinen met het Engelse werk ten westen van huis Oud Amelisweerd.

Topografische stafkaart of Bonnekaart 1873/1895.

Een foto van het Engels werk aan het begin van de 20^e eeuw toont behalve loofbomen die van oorsprong deel uitgemaakt kunnen hebben van een

rij ook hoge naaldbomen. Het geheel maakt geen jonge indruk.

Foto uit periode 1920-1930 getiteld Gezicht op een bankje in het Engels Werk van het landgoed Rhijnauwen te Bunnik. (E.A. van Blitz en Zn, Het Utrechts archief)

Omdat de volgende Strick van Linschoten een neobarokke tuin aanlegt, laten we de periode van de zuivere landschapsstijl eindigen met een overzichtstekening die toont hoe weinig we nog weten over het ontwerp van de landschappelijke onderdelen. Alleen wanneer de gemeente Utrecht of Bunnik zelf nog ergens tekeningen heeft die

gediend hebben voor het plannen van veranderingen in het studiegebied, zoals onderstaande schets uit het Utrechts archief met een projectie van een weg dwars door het voorplein, kan wellicht meer van de ruimtelijke ontwerpen uit de (gefaseerde) aanleg in landschapstijl worden gereconstrueerd.

Detail van een kaart uit de jaren dertig van de vorige eeuw met padenpatroon en waterkom in het Engelse werk, anoniem (Het Utrechts archief, archief 1007-3 gemeentebestuur van Utrecht 1813-1969, nr. 21103)

Weergave van de aanleg van de verschillende parkdelen omstreeks 1885

Fase 4: Ontwikkeling onder Jhr. Carel Johan Strick van Linschoten en Johanna Geertsema 1889-1919

Carel Johan is de laatste Strick van Linschoten die op Rhijnauwen woont. Zijn dochter Arendina viert er haar huwelijksfeest, maar vestigt zich elders. Hetzelfde geldt voor de andere kinderen.

Tegen het einde van de 19^e eeuw en na de eeuwwisseling worden op Rhijnauwen, volgens de heersende mode kleine sierbeplantingen toegevoegd aan de landschappelijke aanleg. De kleine tuinkoepel naast het huis en het tuinmeubilair, die beide ook op foto's uit de tijd van Carel Johan en Johanna te zien zijn, verraden dat het voorplein is gaan fungeren als tuin voor de familie.

Gezicht op het voorplein omstreeks 1910-1915, met de bestaande linde geplant ca. 1810 (Het Utrechts archief)

Uitzicht vanaf het huis over de oprijlaan naar het toegangshek voor de brug omstreeks 1915-1930. (Het Utrechts archief)

Belangrijker dan deze toevoegingen is de aanleg van een neobarokke tuin aan de noordoostzijde van het huis. Uit foto's kan worden afgeleid dat de as van de tuin ten opzichte van het huis verdraaid is. Reden hiervoor is misschien dat het terrein niet meer rechthoekig is door eerdere vergraving van de

gracht aan de westzijde en de waterloop aan de noordzijde tot meer landschappelijk ogend water. Misschien is ook getracht de bestaande volwassen bomen (een bruine beuk en waarschijnlijk een eik of es) van de eerdere landschappelijke aanleg zo goed mogelijk in te passen.

Foto uit 1925 van de neobarokke tuin achter de gracht. Let op de bomen in de weilanden (Het Utrechts archief)

Foto uit de periode 1920-1930 van de neobarokke tuin achter de gracht. (Het Utrechts archief)

Foto uit de periode 1920-1930. Gezicht vanaf noordoosten over Kromme Rijn en haag langs neobarokke tuin naar het huis. (Het Utrechts archief).

Reconstructie van de verdwenen neobarokke tuin in het huidige terrein

In 1910 overlijdt Carel Johan, maar zijn weduwe blijft op Rhijnauwen en in 1913 dient, jhr. H. Strick van Linschoten, de oudste zoon van de douairière, woonachtig in Rijswijk, tekeningen in bij de Provincie voor de bouw van een nieuwe brug over de Kromme Rijn. Dit zal de brug zijn die op de foto van de Rhijnauwense laan te zien is.

In 1919 verkoopt de douairière Strick van Linschoten Rhijnauwen aan de gemeente Utrecht op voorwaarde dat zij tot het einde van haar leven op Rhijnauwen mag wonen. Aldus geschiedt.

Fase 5 Ontwikkeling onder de gemeente Utrecht: 1920 - ca.1940

De eerste decennia dat Utrecht Rhijnauwen beheert wordt een theehuis gebouwd (ca. 1920) en wordt,

na het overlijden van de douairière, een jeugdherberg gevestigd in het huis (1933). Dit nieuwe recreatieve gebruik heeft aanvankelijk nog geen negatieve invloed op de historische kwaliteit van de buitenplaats. Het fraaie theehuis kan zelfs worden beschouwd als een cultuurhistorisch waardevolle toevoeging. Het wordt voorzichtig in de historische lange dwarslaan gesitueerd en tussen het theehuis en de rivier worden nieuwe bomen geplant en enkele paden aangelegd. Vanuit de theetuin hebben de verpozende recreanten zicht op het huis over de neobarokke tuin. De omgrachting rondom de laatste tuin is dan nog intact.

Foto uit de periode 1930-1935, met linde bij het huis geplant ca. 1810 en eiken uit ca. 1878 (Het Utrechts archief)

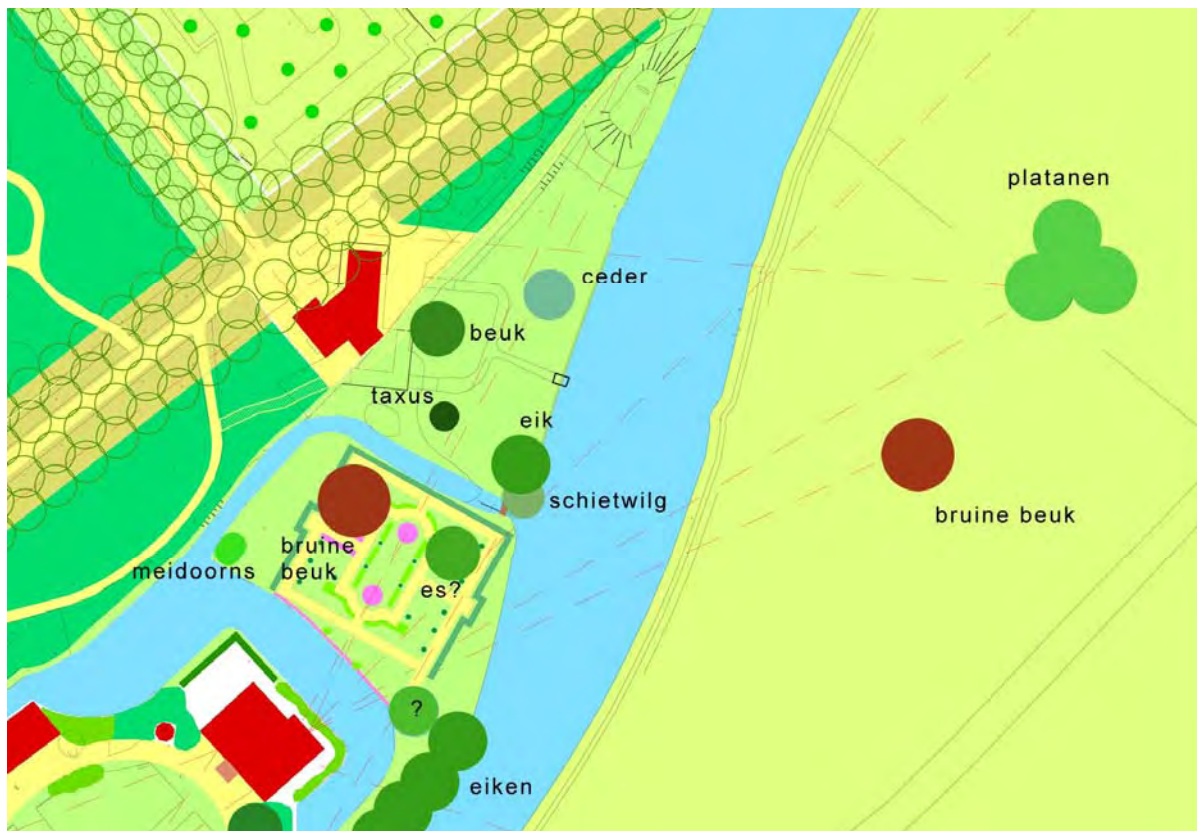
Foto van kort na de bouw van het theehuis ca. 1920 (Het Utrechts archief)

Foto van het theehuis in de jaren dertig. (Het Utrechts archief)

De tuin van het theehuis naast de 'siertuin' (neobarokke tuin) bij de jeugdherberg, met o.a. de Atlasceder.. Foto uit 1935-1940. (Het Utrechts archief)

Reconstructie van de oorspronkelijke inpassing van het theehuis. Er ontbreken bomen in de tekening omdat ze thans niet allemaal meer aanwezig zijn.

Fase 6 Ontwikkeling onder de gemeente Utrecht: ca.1940-heden

Het is niet goed te zeggen waar het omslagpunt ligt tussen de ontwikkeling van de historische buitenplaats met recreatieve functies, naar de ontwikkeling van recreatieve functies ten koste van de cultuurhistorische kwaliteiten van de buitenplaats, maar het is zeker dat de cultuurhistorie van Rhijnauwen in de loop van de 20^e eeuw steeds meer geweld wordt gedaan om het recreatieve gebruik en in het bijzonder het

autoverkeer te bevorderen. Meer recent worden juist weer plannen gemaakt om functionaliteit en een rustige, historisch ogende vormgeving te combineren.

Een ingreep met grote consequenties in de jaren veertig of vijftig is de aanleg van een weg dwars door het voorplein. Deze heeft een sterk scheidend effect en leidt tot het verwijderen van de ovale oprijlaan. De inrichting van het voorplein wordt daarna nog twee keer veranderd.

Het voorplein met toegevoegde rechte weg in 1958. (Het Utrechts archief)

Detail van kaart uit 1985 (inventarisatie van J. Spaans; voor onderzoek gebruikt door Albers Adviezen) met situatie voorplein

Het voorplein in 2012. (foto Anja Guinée)

De neobarokke tuin raakt in verval (vermoedelijk door geldgebrek voor het onderhoud) en verandert in een dierenwei. De bruine beuk en de andere bomen verdwijnen. Mogelijk resteren alleen de

meidoorns nog, overigens bedreigd door vraat van de grazers.

Zicht over de dierenwei naar de tuin van het theehuis in 2012. (foto Anja Guinée)

Rond het theehuis wordt de aanleg meermalen veranderd. Daarbij wordt de historische wetering tussen de voormalige neobarokke tuin en de theetuin gedempt en later, bij een moderne uitbreiding van het gebouw, weer teruggebracht in iets veranderde vorm. Ook wordt de lange dwars as vertroebeld door de kap van de oude laanbomen bij het theehuis.

De meest oostelijke punt, waar men het prachtige uitzicht over de lengte van de Kromme Rijn heeft wordt een geïsoleerde hoek doordat ook de oostpunt van de theetuin verandert in een omheinde beestenwei. (Ook de verbindende weg langs de boerderij naar het noorden is er niet meer).

Het theehuis in 1957. (Het Utrechts archief)

Detail van kaart uit 1985
(inventarisatie J. Spaans): theetuin met
verlegde wetering.

Het oostelijke einde van de hoofdas in 1920. (Het Utrechts archief); Links de deels nog bestaande Zomereiken van de oude laan. (de generatie uit ca. 1830)

Het oostelijke einde van de hoofdas in 1954, ingericht voor recreanten, maar geïsoleerd. (Het Utrechts archief)

Samenvatting

Het 18^e eeuwse lanenstelsel, hoofdzakelijk aangelegd door Johan Balthazar Strick van Linschoten, is nog steeds bepalend voor de structuur van Rhijnauwen. Het lanenstelsel heeft echter aan waarde ingeboet, vooral door versnippering in de 20^e eeuw van de hoofdlaan, die tussen twee bochten van de Kromme Rijn is opgespannen. Deze lange zichtas behoort door zijn lengte en dubbele rijen bomen dezelfde grandeur te hebben als de Voorlaan van Oud Amelisweerd, maar heeft deze niet meer. Voor omvorming in landschapsstijl is het lanenstelsel deels aangetast. De laan door de boomgaard van vermaak (buiten het opdrachtgebied) en de laan langs de Kromme Rijn zijn grotendeels gekapt om de rechte lijnen uit te wissen. Verder is (buiten het opdrachtgebied) het zuidwestelijke einde van de hoofdlaan omgevormd met een bosje, boomgroepen en een pad dat de rechte lijn van de bomenrijen verlaat en een omtrekkende beweging maakt naar het einde van de zichtlijn bij de rivier.

Van de invulling van het lanenstelsel met 18^e eeuwse tuinen resteert niets meer. De tuinen (rocotuin, boomgaard tot vermaak, tuin met padenster) zijn omgevormd tot 'Engels werk' of opgeruimd.

De aanleg op Rhijnauwen in landschapsstijl is relatief laat begonnen, naar schatting omstreeks 1820. Voor de aanleg in landschapsstijl valt niet een hoofdauteur aan te wijzen. Vermoedelijk hebben de generaties Strick van Linschoten na Johan Balthazar allemaal wat gedaan.

Door een gebrek aan goede kaarten van de oorspronkelijke aanleg in landschapsstijl en latere veranderingen die de landschappelijk aanleg hebben uitgewist, valt weinig te zeggen over de vormgeving en belangrijke zichtlijnen. Waarschijnlijk zijn vanwege doorgaande landschappelijke paden alle landschappelijke parkdelen met elkaar verbonden geweest. De rechte lanen en de gebogen landschappelijke paden kunnen daardoor beschouwd worden als twee door elkaar spelende patronen en manieren om de ruimte te ervaren. Het raffinement waarmee de landschappelijke laag aan de classicistische laag is toegevoegd valt niet meer na te gaan.

Tamelijk bijzonder, of curieus, is de aanleg van een neobarokke tuin geweest rond de wisseling van de 19^e naar de 20^e eeuw. Op het moment van aanleg vormde deze tuin een sterk contrast met het groene landschappelijk ingerichte voorplein met zijn grote ovalen oprijlaan. De tuin is na 1940 opgeruimd.

Nadat Rhijnauwen uit privaat bezit is overgegaan is naar de gemeente Utrecht is de buitenplaats aanvankelijk nog verrijkt met een zorgvuldig ingepast theehuis met tuin. Later leidt de toenemende recreatieve druk, samen met gebrek aan beheergelden, tot aantasting van de cultuurhistorische kwaliteiten. Recente herinrichtingen van onderdelen hebben wel het beeld enigszins verbeterd, maar zijn geen restauratie van de historische aanleg.

5 Historische dendrologie

Cultuurhistorisch waardevolle bomen en heesters en hun beheer

De tuin van Rhijnauwen valt op door de vele grote en monumentale bomen. Door de rijke kleibodem worden de bomen hier ook hoog, zij het dat hoogten van meer dan 40 meter zoals op Oud Amelisweerd hier niet voorkomen. Vooral op de gazons voor het landhuis staan prachtige monumentale linden, paardenkastanjes en eiken daterend uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Twee grote Zomer-eiken aan de westzijde zijn mogelijk 18^e eeuw. Opmerkelijk zijn een uitgegroeide beukenhaag aan de noordzijde tegen het landhuis en een lindenberceau langs de westgracht.

Uit eerder historisch-dendrologisch onderzoek van de drie landgoederen, Oud- en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen, blijkt dat bomen en heesters een wezenlijk onderdeel vormen van de cultuurhistorie.

Ze geven een beeld van het historische gebruik ervan in de vorm van de plaats van aanplant, boomkeuze en kroonbehandeling.

Landhuis met links een Witte paardenkastanje; rechts een Hollandse linde (geplant ca. 1820), een oude 18^e eeuwse cultuurkloon

Tevens blijkt dat bomen niet zonder meer vervangbaar zijn. In het verleden werd specifiek plantgoed van bepaalde soorten, variëteiten en klonen toegepast. Ofschoon hier nog een groot onbekend kennisveld ligt, weten we inmiddels dat tenminste vanaf de 16^e eeuw Nederlandse

boomkwekers plantgoed op de markt hebben gebracht. In de 17^e en 18^e eeuw was het een belangrijk exportproduct in vrijwel alle landen van Noord-Europa. Het is het historisch erfgoed van kwekerij- en plantgeschiedenis dat we nu op landgoederen en in parken tegenkomen.

Loofgang van Linden langs zuidelijke gracht, ca. 1930 of op oudere basis

Uit het onderzoek van de beide Amelisweerden en Rhijnauwen is gebleken dat er cultuurhistorisch waardevolle klonen en variëteiten voorkomen van o.a. Hollands linde, Hollandse iep, Witte paardenkastanje, Zomereik, Ruwe iep, en mogelijk ook van fruitsoorten en Canadapopulieren. De Gemeente Utrecht heeft op beperkte schaal al enkele bomen gestekt en opgekweekt. Knelpunten liggen op verschillende terreinen. Met het ouder wordend bomenbestand vallen er geregeld bomen uit. Belangrijk is daarom om tijdig nieuw plantgoed voorhanden te hebben om de gaten weer op te vullen en in te boeten. Een ander probleem is dat het beheer niet altijd gericht is op behoud van boomindividuen of boomgroepen en de cultuurhistorische aspecten ervan. Ook wordt soms plantmateriaal toegepast dat wel verwant is aan de bestaande bomen en heesters, maar genetisch en ook qua vorm anders is. Daarmee ontstaat een afwijkend en historisch onjuist beeld.

Een keuze van “niets-doen-beheer” in parkbosdelen van de landgoederen is niet altijd in het belang van behoud van specifieke beplantingen. Sommige soorten, zoals bijvoorbeeld Hazelaar en Zomereik

zijn typische lichtminners en zijn gebaat bij een soortgericht beheer. Een ander probleem ligt op het vlak van de beschikbaarheid van het plantmateriaal. Jammer genoeg zijn er nog nauwelijks kwekers die zich op terrein van cultuurhistorisch plantgoed begeven. Oude fruitrassen zijn daarbij enigszins een uitzondering. Er zou meer interesse gewekt moeten worden bij kwekers voor het cultuurhistorisch fenomeen. Het opzetten van een kweekhoek op landgoederen zelf kan soulaas bieden. Zo ging het vroeger ook vaak.

In de praktijk van het beheer van landgoederen worden cultuurhistorische aspecten en esthetische aspecten vaak met elkaar verward. Zo wordt de keuze voor een totale nieuwe laanbeplanting bijvoorbeeld, vanwege het heldere, complete en uniforme beeld, vaak beschouwd als een cultuurhistorische keuze. Het effect is echter dat juist door volledige vernieuwing van lanen (of plantvakken) de cultuurhistorische kenmerken en waarden geheel verdwijnen. Bij de keuze van het plantgoed in een cultuurhistorisch waardevolle setting dient rekening gehouden te worden met de cultuurhistorische variëteiten, en vaak ook met de

soort, plantafstanden, kroonbehandeling e.d. Aanbevolen wordt om lanen en plantvakken geleidelijk te verjongen en alleen in te boeten als er bomen uitvallen. Lanen en plantvakken met een mix van oude en jongere bomen blijven in hun totaalbeeld steeds een monumentaal karakter

houden. Vooral ook vanwege hun zeldzaamheid is geleidelijke verjonging aan te bevelen. Naar schatting is in ons land nog slechts 5% van het oorspronkelijke beplantingssortiment (soorten en variëteiten) aanwezig bij buitenplaatsen en parken van vóór 1900!

Taxus bij koetshuis, ca. 1900; links zeer grote Zomereik, mogelijk 18^e eeuw.

Uit ecologisch oogpunt (o.a. mycorrhizapaddenstoelen en fauna) is geleidelijke verjonging belangrijk. Mycorrhizapaddenstoelen, die van vitaal belang zijn voor de bomen, verdwijnen bij complete verjonging en moeten zich opnieuw vestigen.

Het historisch sortiment van de tuin van Rhijnauwen⁸

Zoals uit de in hoofdstuk 4 beschreven historische analyse van de tuin van Rhijnauwen blijkt, kunnen

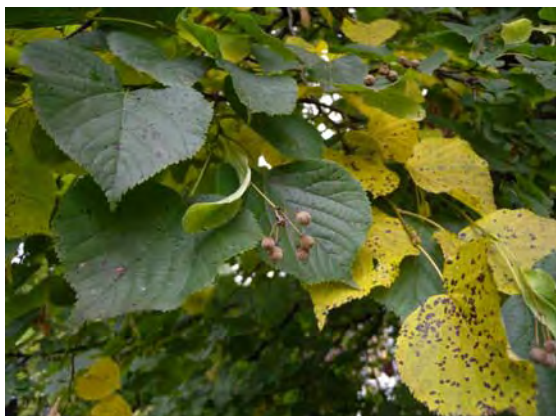
Bedacht dient te worden dat de veelvoorkomende soorten als Zomereik, Beuk, Es en Hollandse linde, die nu ca. 125- 250 jaar oud zijn, nog lang niet toe zijn aan hun fysiologische eindstadium!

we een aantal cultuurhistorische tijdslagen onderscheiden die o.a. samenhangen met de eigenaren en hun opvattingen over tuin- en parkaanleg

⁸ Zie bijlage met soortsbesprekingen

Hollandse linde (geplant ca. 1810) voor het landhuis: zomerbeeld in bloei

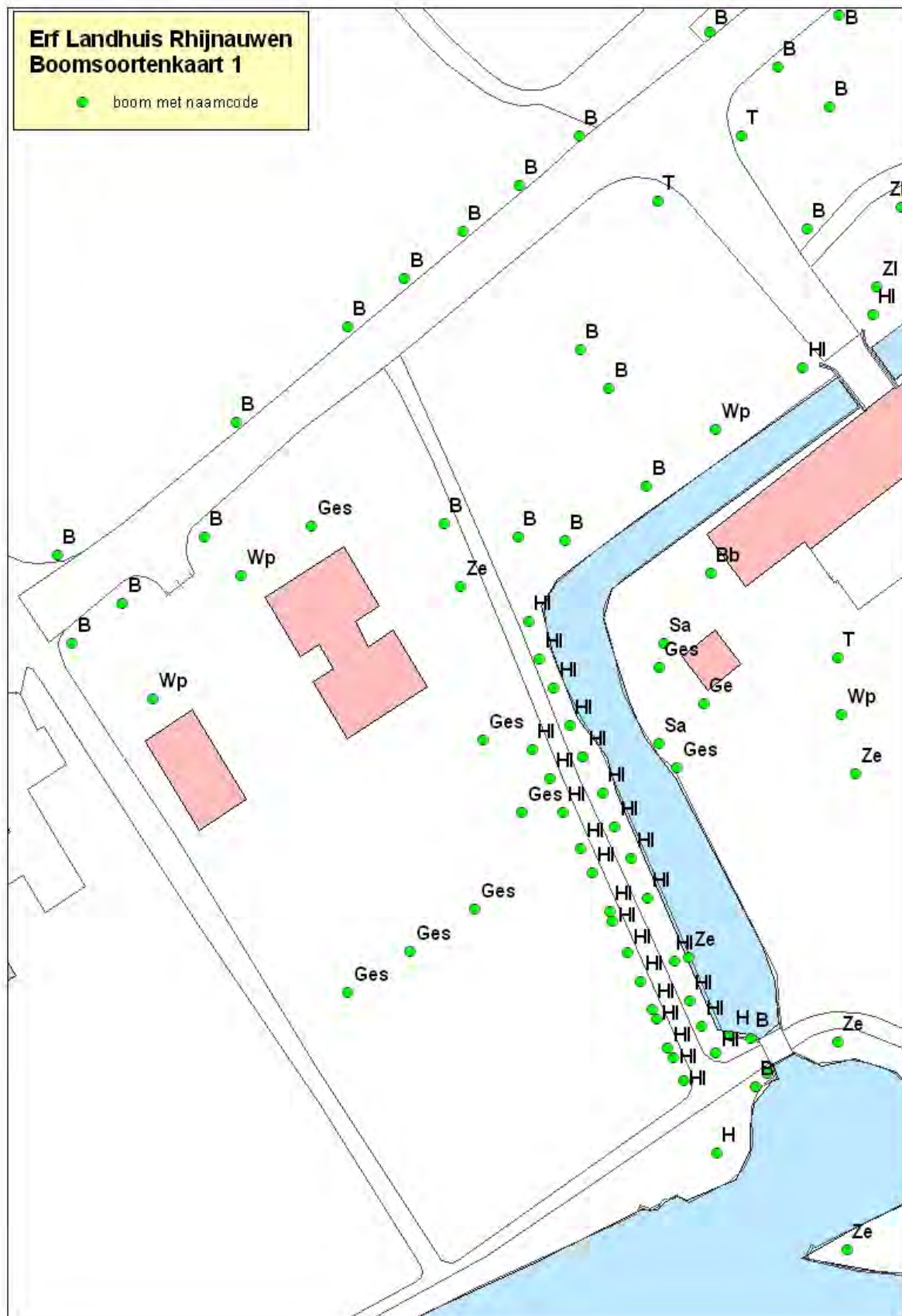
Hollandse linde, links in vrucht, rechts met bloemen

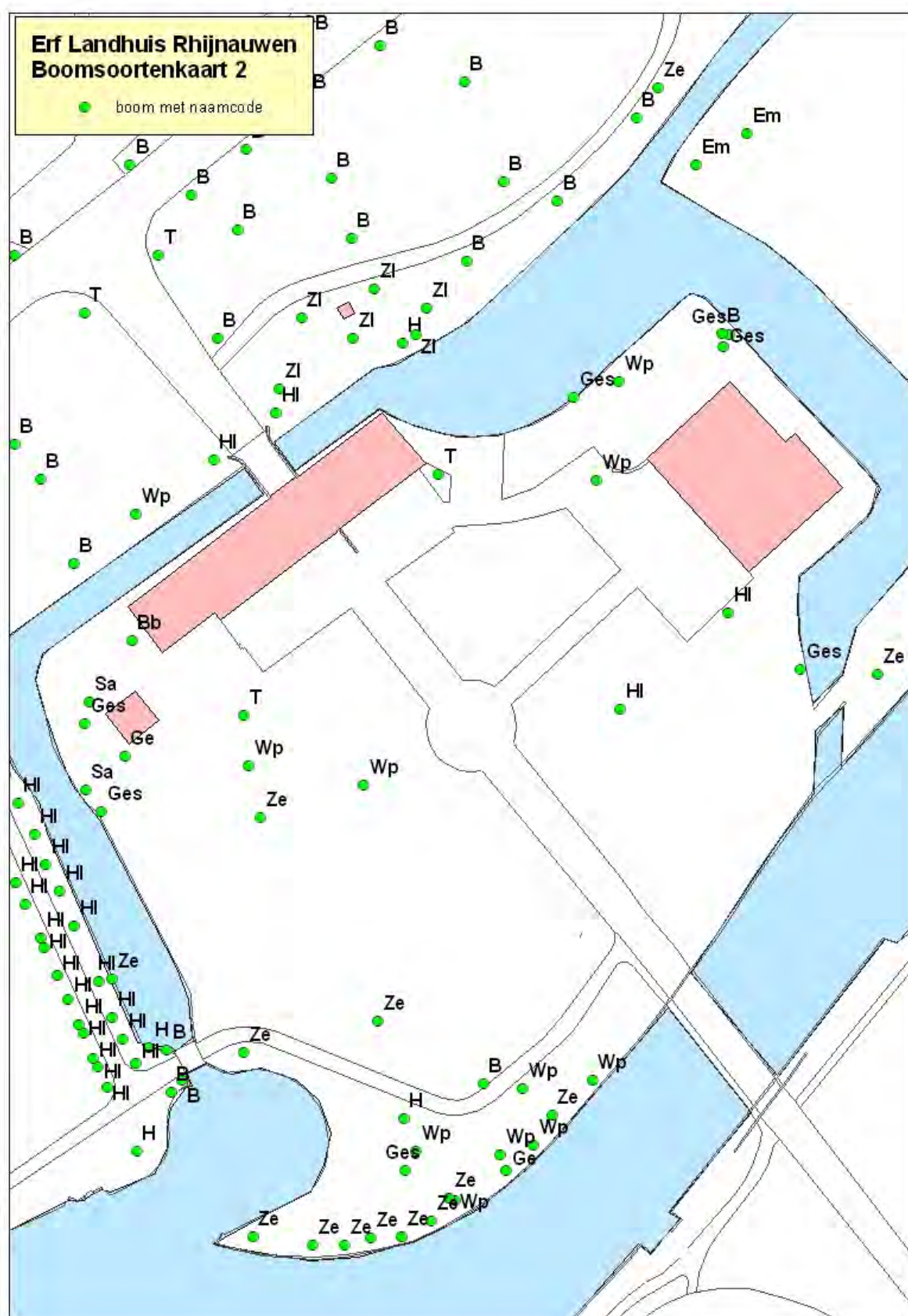

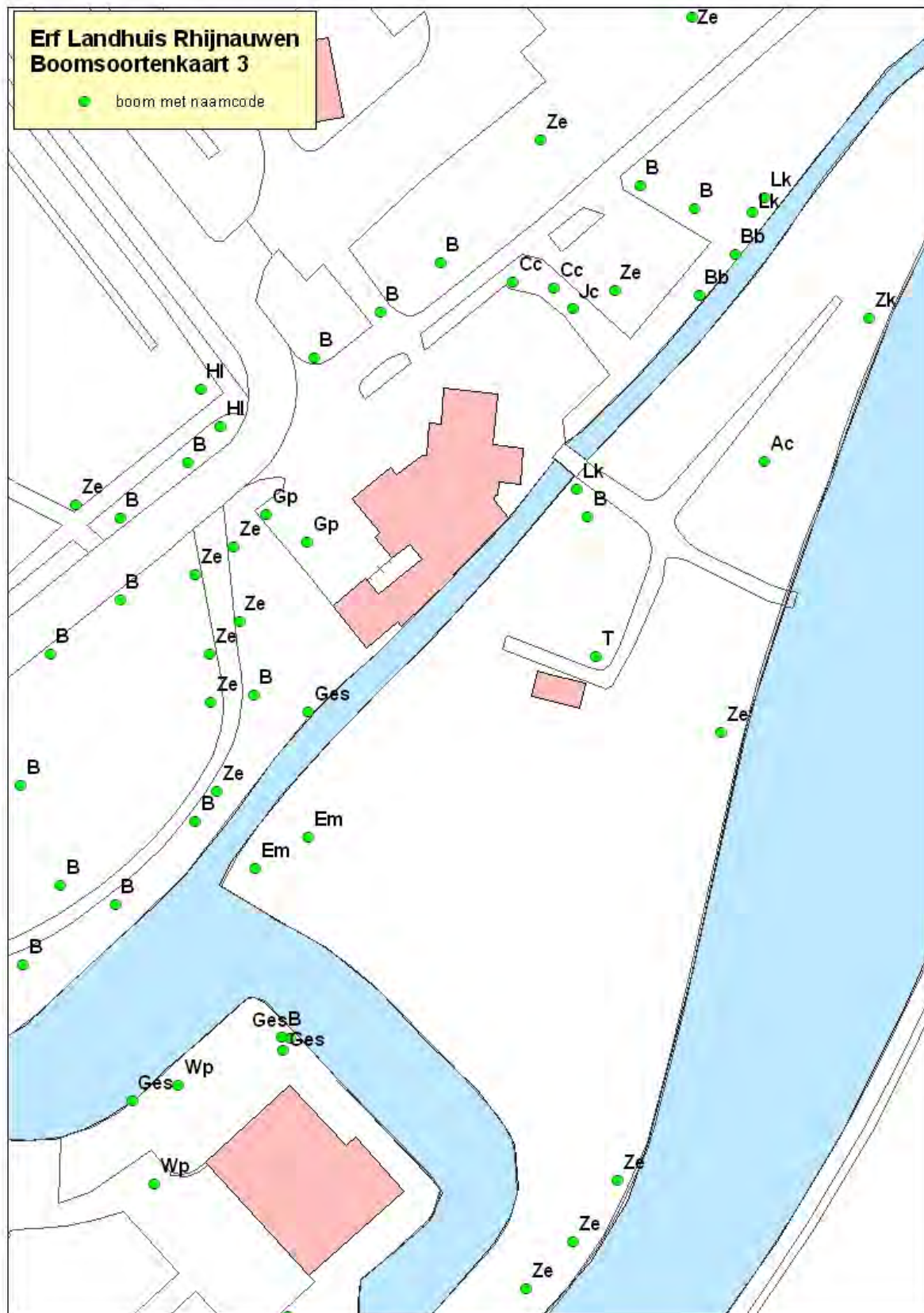
Overzicht van de cultuurhistorisch waardevolle bomen en heesters van Rhijnauwen; veldinventarisatie 2012

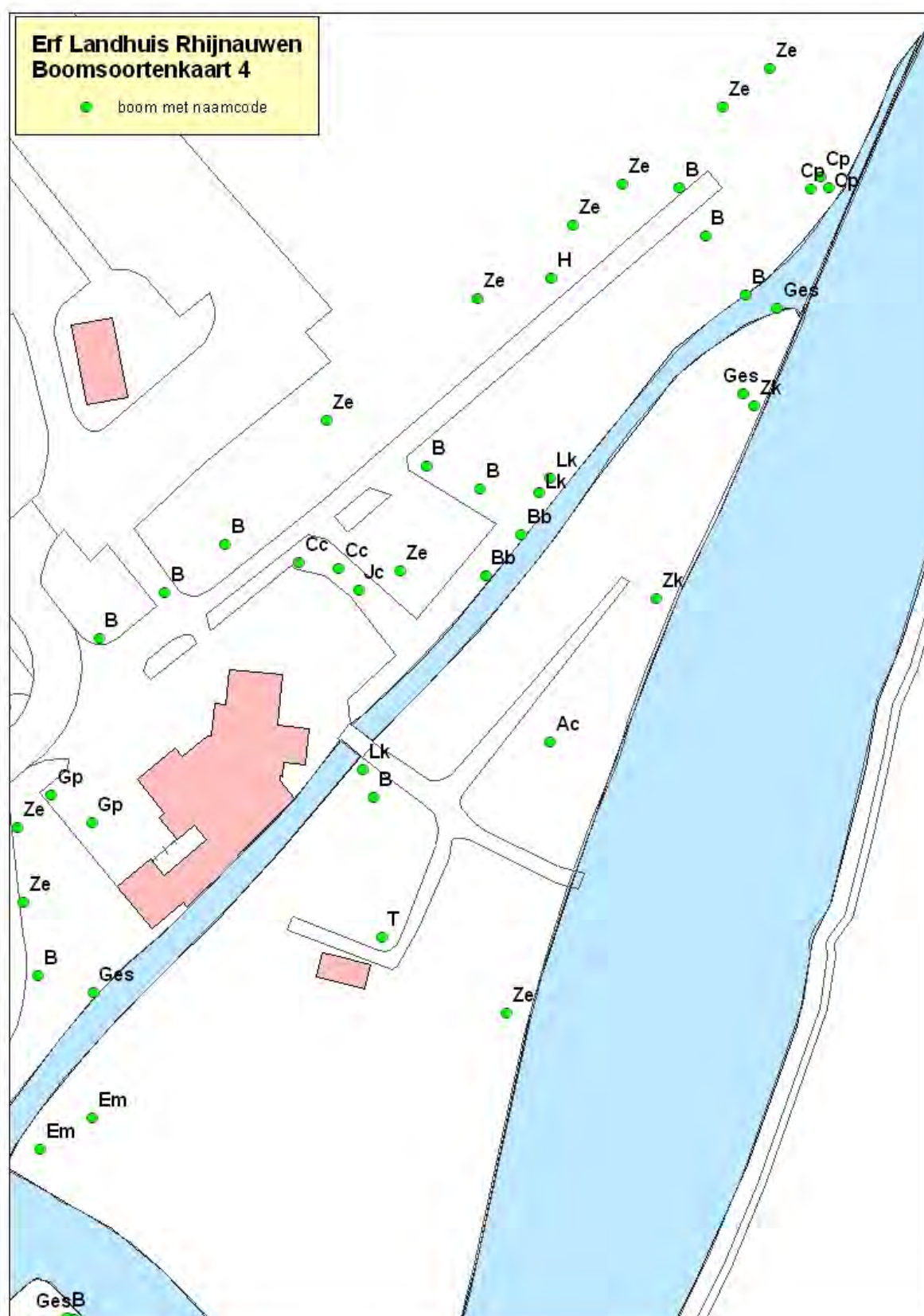
Hieronder volgen een viertal kaarten waarbij de boomsoorten met afkorting zijn aangegeven:

- 1: Ac : Atlasceder
- 2: B : Beuk
- 3: Bb : Beverboom (Magnolia)
- 4: Cc : Californische cypres
- 5: Cp : Canadese populier
- 6: Em : Eenstijlige meidoorn
- 7: Ges: Gewone es
- 8: Ge : Gewone esdoorn
- 9: Gp : Gewone plataan
- 10:H : Haagbeuk
- 11: Hl: Hollandse linde
- 12: Jc: Japanse ceder
- 13: Lk: Laurierkers
- 14: Sa: Spaanse aak
- 15: T : Taxus
- 16: Wp:Witte paardenkastanje
- 17: Zl : Zilverlinde
- 18: Zk : Zoete kers
- 19: Ze: Zomereik

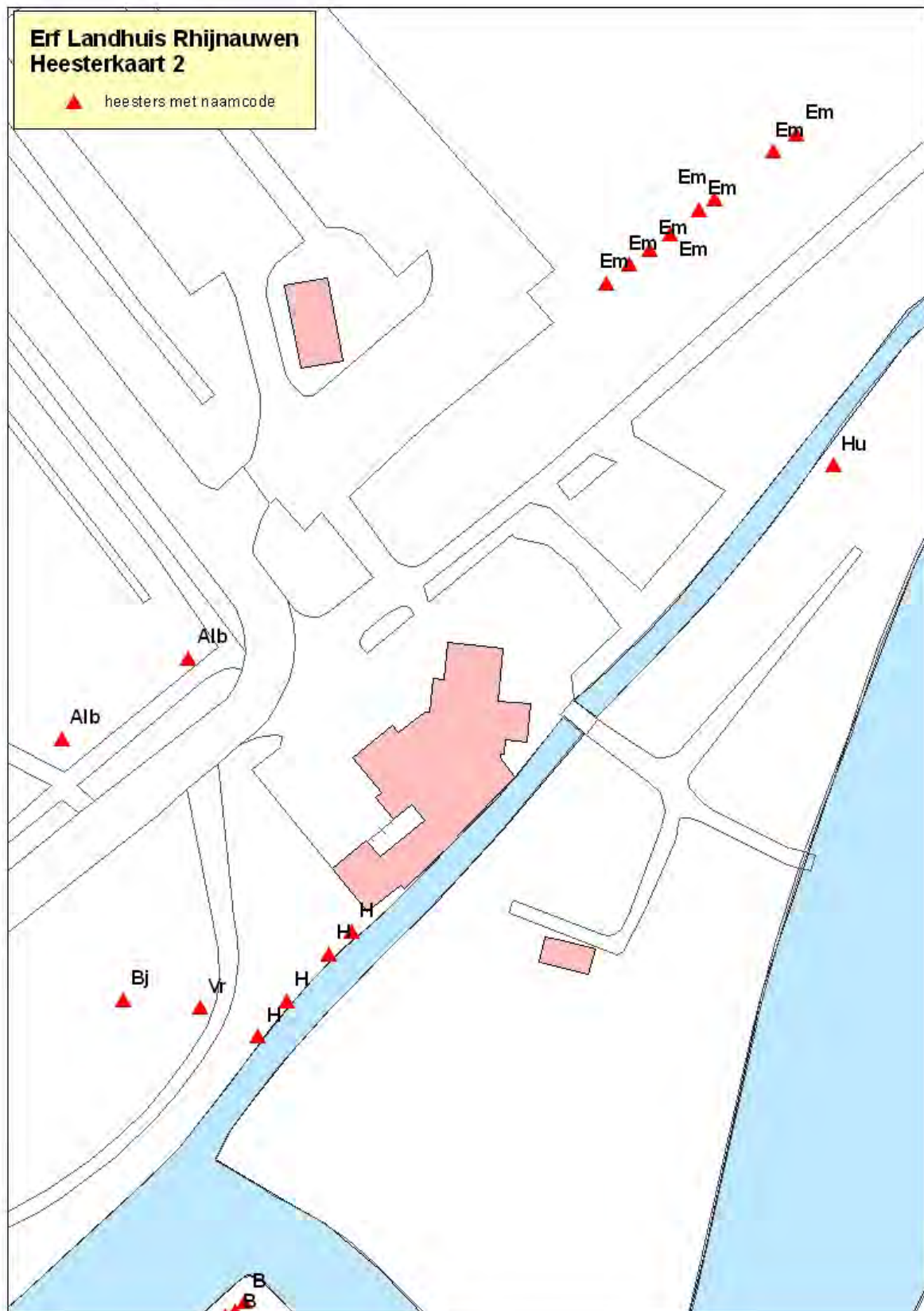

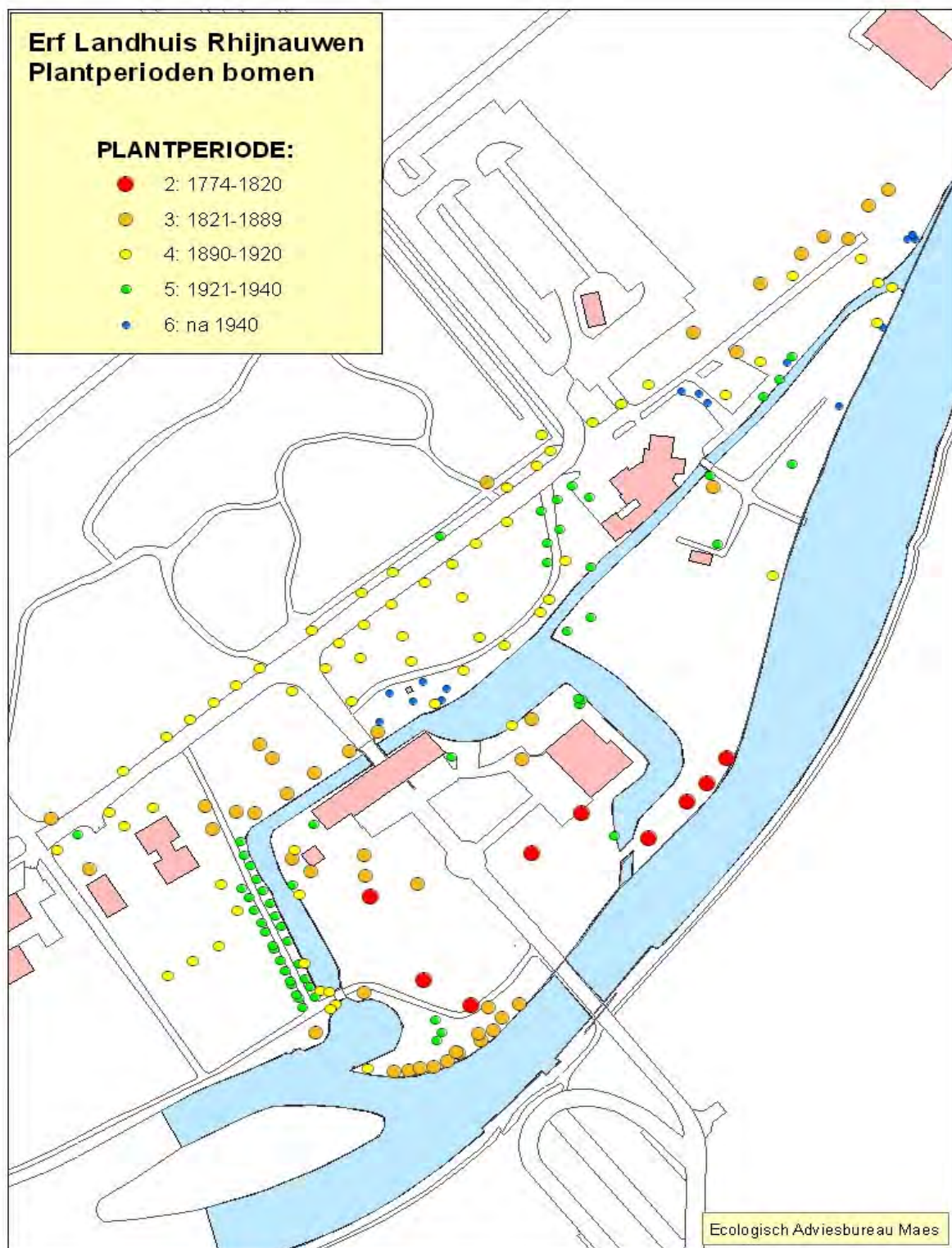
Hierna volgt een tweetal kaarten met de waargenomen cultuurhistorisch waardevolle heesters:

De Afkortingen van de soortsnamen;

1. Ab : Aalbes
2. Al : Alpenbes
3. Ak : Amerikaans krentenboompje
4. B : Beuk
5. Bj : Boerenjasmijn
6. Em:Eenstijlige meidoorn
7. H : Hazelaar
8. Hu: Hulst
9. Ie : iep
10. Kb :Kruisbes
11. Lk : Laurierkers
12. Rk : Rode kornoelje
13. Ri : Ruwe iep
14. Sb: Sneeuwbes
15. Vr: Veelbloemige roos
16. Wd:Wilgbladige dwergmispel

Hierna is de huidige cultuurhistorisch waardevolle boom- en heesterbeplanting weergegeven naar de verschillende perioden van aanleg en verandering:

Overzicht van de in 2012 bewaard gebleven cultuurhistorisch waardevolle bomen verdeeld in vijf aanlegfasen; Van Fase 1 (vóór 1774) zijn geen bomen bewaard gebleven.

Nog aanwezig historisch plantgoed

Ongetwijfeld is er van de diversiteit aan boom en heestersoorten een beperkt deel bewaard gebleven. Van Fase 2 (1774-1820) zijn er van de bomen alleen nog de Hollandse linde en Zomereik. Van Fase 5 (1920-1940) is er relatief meer behouden gebleven met name rond het Theehuis Rhijnauwen.

Datering van de heesters is lastig en berust op schattingen op grond van de standplaats, de soort en de grootte.

Fase 1: De periode tot 1773

Uit dit tijdsbestek zijn geen bomen of heesters bewaard gebleven, of althans traceerbaar. Niet helemaal uitgesloten is dat er tussen de heesters populaties zijn die nog van vóór 1755 dateren zoals Rode kornoelje of Hazelaar. Ook kan het hier en daar de bewaard gebleven iepenopslag afkomstig zijn van 18^e eeuwse opgaande of hakhoutbomen.

Fase 2: Periode 1774-1820

Rond 1778 zijn, volgens jaarringenonderzoek een viertal Zomereiken aan de zuidzijde van het landhuis langs de Kromme Rijn. De rij was vroeger langer in twee richtingen. Eveneens uit het dendrochronologisch (jaarringen)onderzoek bleken de twee opgaande en ongesnoeide Hollandse lindes op het gazon voor het landhuis dateerbaar en wel geplant te zijn ca.1819. Een van de bomen stond aan de huiszijde langs de toen nog bestaande gracht, de andere aan de andere zijde van de gracht. Afgaande op oude foto's stonden er meerdere bomen in de directe omgeving van het landhuis. Eveneens van dezelfde leeftijd, of mogelijk ouder, zijn twee monumentale Zomereiken op het westelijke gazondeel tegenover het koetshuis. Het gaat om eiken van resp. 4,42 en 4,26 meter stamomvang. De dikste en meest indrukwekkende boom is recentelijk jammer genoeg ingrijpend gesnoeid, waardoor hij kwetsbaar is geworden. Zoals gezegd zijn enkele opslag-restanten van iepen mogelijk uit deze periode. Ongetwijfeld hebben er vroeger opgaande iepen gestaan op Rhijnauwen.

Fase 3: Periode 1821- 1889

De Laan van Rhijnauwen achter het koetshuis met dubbele bomenrij, liep tenminste in de 18^e eeuw noordoostelijk door tot aan de Kromme Rijn richting de boerderij Rhijnauwen. Van het laatste deel staan

nog zes monumentale eiken, die oorspronkelijk in de buitenste rij stonden. Ze dateren waarschijnlijk van de eerste verjonging (plantperiode 3). Meer naar het westen is een jongere generatie bomen langs de Rhijnauwens laan uit ca. 1900 met recentere inboet. Het is een enkele rij bomen van voornamelijk Beuken met een enkele Zomereik, waarvan de oudste bomen uit de latere 19^e eeuw zullen dateren.

In deze tijdlaag werd het landgoed verder omgevormd naar de landschapstijl. Een belangrijke groep bomen uit deze periode, bestaande uit Zomereiken en Witte paardenkastanjes zien we aan de zuidwestzijde langs de Kromme Rijn. Een andere groep van Beuken, Zomereiken en Witte paardenkastanjes staan in het westelijk deel van het Huisbos, deels langs de gracht. De twee imposante Hollandse lindes, die als wachters bij de poort van het Koetshuis staan, stammen uit deze periode. Verder staan er nog enkele verspreide bomen uit fase 3, waaronder een groep op het westelijke deel van het grote gazon voor het landhuis. Mogelijk passen enkele heesters waaronder Aalbes, Alpenbes, Kruisbes, Sneeuwbes, Klimop, Rode kornoelje en Hazelaar in deze tijdsfase.

Fase 4 Periode 1890-1920

Het blijkt dat het oostelijk deel van het Huisbos in deze periode is omgevormd en ingericht. Ook de Laan van Rhijnauwen achter het Koetshuis werd merendeels verjongd. De bomen uit deze periode en die nu nog aanwezig zijn Beuk, Witte paardenkastanje, Zomereik, Haagbeuken Hollandse linde. Ook kunnen in deze fase heesters als Boerenjasmijn, Sneeuwbes en Alpenbes zijn geplant.

Fase 5: Periode 1921-1940

Fase 5 is de periode van toegenomen openbare recreatieve activiteiten. De bouw van het Theehuis ging gepaard met de aanplant van allerlei sierbomen zoals Atlasceder, Beverboom, Dubbelbloemige meidoorn, Bruine beuk en Taxus. Een opvallende Bruine beuk bij het Theehuis is enkele jaren geleden vervangen door een jonge beuk. Rond 1930, blijkt op grond van de jaarringen, is de lindeloofgang aangeplant aan de westzijde van de westelijke gracht. Het is waarschijnlijk een opvolger van een eerdere laanbeplanting. Waarschijnlijk was de laan bedoeld als een loofgang of berceau. Op grond van de boomvoeten van de lindes is het niet uitgesloten dat de Hollandse lindes in 1930 voortkwamen uit opslag van voorgaande lindebomen. Op een foto uit 1927 zien we het laantje, dat als een loofgang is op te vatten.

Fase 6: Periode na 1940

Een beperkt aantal jongere bomen en heesters is in de veldinventarisatie opgenomen vanwege hun omvang of markante standplaats. Het gaat om Japanse ceder, Californische cypres, Zoete kers en een driestammige Canadese populier. Rond 1960 werd een groep van zilverlindes geplant in het huisbos aan de grachtzijde.

Bijzondere en curieuze bomen

Op landgoederen staan komen vaak opmerkelijke bomen voor die opvallen door hun grilligheid, een bijzondere vorm, of een eraan verbonden geschiedenis. Het zijn de bomen met speciale belevingswaarde. Zo had Elswout in Kennemerland zijn wonderboom en heeft Soestdijk nog zijn grillige trompetboom. In de landschapstijl werden vroeger ook bewust romantische elementen toegepast, zoals follies, maar ook bewust meerdere bomen in een plantgat gezet of bomen scheef in een talud geplant. Mogelijk is een geknotte Beuk in het oostelijk deel van het Huisbos die op een opvallende plek tegenover de oostelijke gracht staat bewust zo opgekroond. Mogelijk is het een toevallige beschadiging. In de tuin van Rhijnauwen komt ook een curieus gevormde scheve Haagbeuk voor op de grens van de westelijke gracht met de Kromme Rijn. Even verder langs de Kromme Rijn in westelijke richting op de grens met Oud Amelisweerd, staat een grillige uitgegroeide beukenstobbe. Beide opvallende bomen waren gezien hun standplaats mogelijk grens of bakenbomen.

Grillige Haagbeuk door hakken of beschadiging ontstaan en overhellend: links voorjaar met Guldenboterbloem, rechts herfstbeeld. De boom staat op de grens van de westelijke gracht en de Kromme Rijn.

Door snoei of beschadiging grillig gevormde Beuk langs de Kromme Rijn, op de grens met Oud Amelisweerd.

Verdwenen en dode bomen

In de loop van de tijd zijn er vele bomen uitgevallen of gerooid om uiteenlopende redenen. Soms is er hier en daar nog een stamvoet herkenbaar. Met name enkele bomen uit de 18^e en 19^e eeuw hadden een belangrijke, soms onmisbare plaats in het

historische tuinbeeld. Op eerdere kaartbeelden zijn enkele bomen met zwarte kruisen aangegeven. Op grond van oude foto's zijn nog andere bomen traceerbaar die als waardevol in het historische tuinbeeld beschouwd kunnen worden.

6 Waardestelling en aanbevelingen

Tuin, erf en huisbos van Rhijnauwen bevatten diverse ecologisch- en cultuurhistorisch waardevolle groenelementen uit verschillende tijdsfasen. Verrassend is de aanwezigheid van een aantal bomen uit de 18^e eeuw en vroege 19^e eeuw. Met het statige landhuis, het koetshuis, het theehuis, resterende elementen van de historische tuinaanleg en het grote aantal monumentale bomen straalt Rhijnauwen nog steeds een opmerkelijk cultuurhistorisch karakter uit. Rhijnauwen staat met Oud en Nieuw Amelisweerd op de lijst van Rijksmonumenten.

Cultuurhistorische waardering onderzoeksgebied

Gebiedswaarde van de landgoederenzone langs de Kromme Rijn.

Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd en Rhijnauwen vormen een aaneengesloten reeks landgoederen langs de Kromme Rijn in de directe nabijheid van de stad Utrecht.

Het huidige gebied dat de beide Amelisweerden en Rhijnauwen beslaan vormt het resultaat van een ontginnings- en aanleggeschiedenis die al begint in de tijd van de Romeinen en die nauw gerelateerd is aan de politiek-bestuurlijke geschiedenis. In de huidige landgoederen zijn van alle historische perioden (archeologische) sporen te vinden. Dit maakt het gebied bijzonder waardevol.

Ensemblewaarde Oud Amelisweerd, Nieuw Amelisweerd, Rhijnauwen

Oud Amelisweerd, Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen vormen elk een compleet landgoed ensemble. Het huis met tuin/erf vormt steeds de spil van een complex dat bestaat uit parkonderdelen - daterend uit verschillende tuinhistorische perioden -

en agrarische onderdelen zoals boerderijen, weilanden en boomgaarden.

De drie landgoederen vormen ook gezamenlijk een ensemble. De families op de drie landgoederen waren gedurende enkele periodes familie van elkaar en de eigenaren speelden met hun aanleg activiteiten op hun eigen landgoed steeds in op wat er gebeurde in de twee andere landgoederen. De scheislotten vormden fysieke barrières, maar met zichtlijnen profiteerde men van elkaar werken. Dit alles zorgt voor een zeer hoge ensemblewaarde.

Clusterwaarde tuin, erf en huisbos van Rhijnauwen

Niet alle onderdelen rond het zijn meer gaaf en compleet. Voorts is de samenhang verminderd, vooral door de gescheiden werelden van de jeugdherberg in het huis met en het pannenkoekenhuis annex theetuin. Toch is het geheel nog wel zeer waardevol, temeer vanwege de mogelijkheden voor herstel van de historische belevingswaarde van de onderdelen die in minder goede staat zijn en de mogelijkheden tot verbetering van de ruimtelijke samenhang.

Tuinhistorische waarde deelgebieden

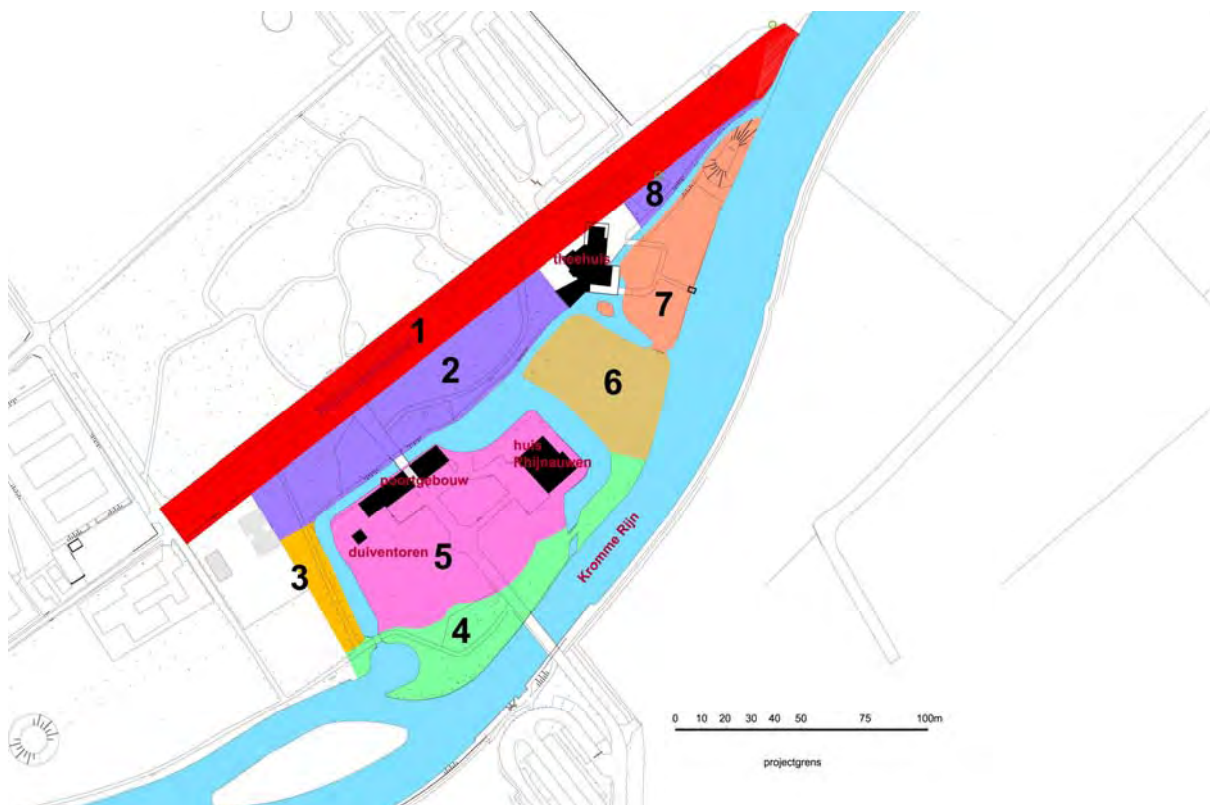
De volgende deelgebieden worden onderscheiden:

1. Hoofdas
2. Huisbos

3. Lindenlaantje
4. Oeverzone lange kromme Rijn
5. Huiseiland met huis, poortgebouw, en 'duiventoren'
6. Tuineiland achter het huis (nu ezelwei)
7. Tuin bij het theehuis (voormalig sterre-bosje, en landschappelijk bosje)
8. Restant verlandschappelijk sterrebosje

Deze onderdelen van Rhijnauwen kennen elk een historische gelaagdheid. De Engelse landschapstijl, is dominant, maar delen van oudere structuren zijn nog te herkennen. Omdat er weinig informatie is

over de oorspronkelijke ontwerpen in landschapstijl, kan de waarde hiervan niet heel exact en gedetailleerd worden aangegeven. De neobarok is geheel verdwenen.

Deelgebieden nummering

Ad 1 Hoofdas

Deze oorspronkelijk dubbele laan is niet gaaf, maar cruciaal voor de historische hoofdstructuur van Rhijnauwen en daarom zeer waardevol. Enkele monumentale zomereiken dateren nog uit ca. 1830.

Ad 2 Huisbos

Het huisbos is van een bomenplantage van onbekende samenstelling, veranderd in een lanenstructuur van eiken en/of beuken en daarna in een bosstrook met verschillende boomsoorten. de

bosstrook is 'versmolten' met de hoofdas doordat de bomen van buitenste rijen van de laan van de hoofdas niet zijn verjongd, en de ruimte van de zuidelijke rij bij het bos is getrokken.

Door het bos loopt een slingerpad dat niet compleet is.

De huidige waarde van het huisbos is vooral dat het gemengd bos is met waardevolle bomen en onderbegroeiing. De beleving van de landschappelijke inrichting is in de huidige situatie niet meer bijzonder, maar in potentie wel waardevol.

Ad3 Lindenlaantje

De eerste aanplant van het lindenlaantje in de huidige vorm is onbekend. Het huidige laantje is waardevol vanwege het historische beeld van de geknotte en geleide bomen, passend bij de vroegste fasen van tuinaanleg.

Ad 4 Oeverzone langs de Kromme Rijn

Door het dempen van de watergang tussen de draaikom en zuidelijke gracht van het huis is deze strook aan het huiseiland vast komen te zitten. Door de aanpassing in landschapsstijl van de strook, met oorspronkelijk rijen bomen, is de grens geen strakke rechte lijn meer. De zone is waardevol als historische wandeling met oude bomen, waaronder eiken uit de 18^e eeuw, en mooie uitzichten naar de omgeving. De aanleg is echter niet meer compleet. In het gedeelte tussen de brug over de Kromme Rijn en de voormalige neobarokke tuin ontbreekt het pad. Door de dunheid van de beplanting lijkt dit deel ook meer op de rand van grasveld voor het huis.

Ad 5 Huiseiland met huis, poortgebouw, en 'duiventoren'

Oorspronkelijk waren de voorburg en het huis van elkaar gescheiden door water. Sinds de 19^e eeuw is het huis en voorburg een geheel. De inrichting van

het huiseiland is sterk aangepast aan het recreatieve gebruik. De huidige ontsluiting voor verkeer wijkt sterk af van elke historische fase. Door de oude bomen, waaronder bomen die dateren uit de 18^e eeuw, en de gebouwen is de historische waarde van het geheel nog wel erg groot.

Ad 6 Tuineiland achter het huis (nu ezelwei)

Van de historische tuinaanleg resteert niets meer. Het terrein is echter heel belangrijk voor het zicht op het huis vanuit het oosten en als schakel tussen het huiseiland en het driehoekige terrein waar nu de theetuin is.

Ad 7 Tuin bij het theehuis (voormalig sterrebosje, en landschappelijk bosje)

De tuinaanleg behoort niet meer rechtsreeks bij het park rond Rhijnauwen. De combinatie van het theehuis uit 1920 met de beplante tuin aan de rivier heeft op zichzelf cultuurhistorische waarde en past nog steeds goed als onderdeel van het groene landgoed.

Ad 8 Restant verlandschappelijk sterrebosje

Dit stukje is nu afgesneden van het bijbehorende deel aan de westzijde van het theehuis. Het is nu moeilijk te herkennen als deel van het historische park, mede vanwege het speelterrein. Voor het geheel is het echter onmisbaar.

Historische waarde onderdelen.

De elementen waaruit de deelgebieden zijn opgebouwd zijn:

- gebouwen
- water (grachten, sloten)
- reliëf (oevervormen, zachte glooiingen)
- lage en hoge vakbeplantingen (grasvelden en andere lage

- begroeiingen vormen ruimten; bos, bosschages en heesters/Engels gewas vormen 'massa')
- lineaire boombeplantingen (lanen en rijen), boomgroepen en solitaire bomen
- paden, wegen
- bruggen

De gaafheid en authenticiteit van deze elementen verschilt. In het kader van het onderzoek konden niet alle elementen nader worden onderzocht (zoals

bijvoorbeeld de 'duiventoren'). Daarom worden niet alle elementen apart gewaardeerd, maar alleen het plantgoed.

Waardering historisch plantgoed

Onder de beplanting van Rhijnauwen bevindt zich plantgoed dat uit cultuurhistorisch oogpunt van groot belang is. De variëteiten zijn door hun vorm en kleur bepalend voor de authenticiteit en de

belevingswaarde. Van belang is om van dit plantgoed tijdig stekken en zaden te oogsten voor opkweek van nieuwe bomen en heesters. Te denken valt o.a. aan Hollandse linde, Zilverlinde, Zomereik, Witte paardenkastanje, Canadapopulier en Beuk.

Aanbevelingen algemeen

Het adagium dat historische tuinen 'levende' monumenten zijn die nooit af zijn, maar steeds veranderen, kan op verschillende wijzen worden geïnterpreteerd. Er bestaan dan ook uiteenlopende opvattingen over het renoveren van historische tuinen met meerdere tijdlagen. De opstellers van dit rapport zijn van mening dat bij renovatie:

- historisch waardevolle tijdlagen zoveel mogelijk worden gehandhaafd.
- historisch waardevolle elementen alleen met noodzaak mogen worden verwijderd of gewijzigd. Het kan gaan om gebouwde elementen of sierelementen, maar ook om waterlopen, sloten, greppels en wallen, met hun bijbehorende beplantingen, die in de historische aanleg thuis horen.
- historische beplanting die vanwege historische variëteiten door vorm of kleur bepalend is voor de authenticiteit en de belevingswaarde dient behouden te blijven. Door tijdig stekken en zaden te oogsten kan door opkweek van nieuw

plantgoed het authentieke beeld van het landgoed beter gecontinueerd worden. Ook specifieke snoei- en hakvormen, meerdere bomen in één plantgat en historische plantafstanden zijn belangrijke te behouden historische karakteristieken.

- de ruimtelijke samenhang tussen elementen uit dezelfde periode versterkt mag worden door reconstructie van ontbrekende schakels of elementen wanneer dat in de beleving niet botst met latere belangrijke tijdlagen.
- interpretatie van historische kaarten voor het invullen en nader uitwerken van verdwenen onderdelen is te overwegen. Het gaat dan om het gedetailleerd ontwerpen van onderdelen die slechts globaal op kaarten zijn aangeduid. Hierbij kan historiserende vormgeving worden toegepast, mits de stijl en toegepaste middelen qua tijdperiode en plaats correct zijn.

- eigentijdse toevoegingen geen doel op zich zijn, maar eventueel nodig of wenselijk kunnen zijn uit een oogpunt van functionaliteit (bruikbaarheid), beleving (wanneer voor ontbrekende onderdelen vernieuwing meer zinvol is dan een historiserende oplossing) of nieuwe

functies (nieuw programma). Eigentijds ontwerp mag nooit ten koste gaan van de historische waarden.

Deze opvattingen zijn mede ingegeven door de langzamerhand zeldzaam wordende authentieke elementen van historische parken en tuinen.

Aanbevelingen voor ecologie en natuur

Ofschoon in de context van een historische tuin en erf het cultuurhistorisch beheer mag prevaleren, biedt Rhijnauwen veel mogelijkheden voor allerlei organismen waaronder vogels, vleermuizen en diverse insectensoorten. Vooral de grote en hoge

bomen zijn ecologisch zeer interessant, naast wateroevers en pannen daken. Het Huisbos en de gazons bieden mogelijkheden voor allerlei kruiden en stinzenplanten.

Aanbevelingen per onderdeel

Voor behoud en verbetering volgen hier enkele aanbevelingen per deelgebied.

Deelgebied 1

Nu: Laan hoofdas, oorspronkelijk met dubbele rijen eiken waarvan nog enkele exemplaren uit ca. 1830 resteren, herplant met beuken in de 19^e eeuw en nu bestaand uit enkele rijen beuken van verschillende leeftijden en diktes.

Eerdere aanleg: Huisbos, weide en bouwland.

Aanbevolen streefbeeld: In het ideale geval wordt op de lange termijn de laan tussen de rivieren met aan beide zijden twee rijen bomen hersteld en aangevuld. Op korte termijn is het zaak de ruimte voor de verdwenen buitenste rijen te reserveren voor nieuwe aanplant en dus niets te doen dat het

herplanten van laanbomen op termijn kan belemmeren. Van de binnenste rij is een groot aantal hoge jonge beuken het behouden waard. Op lichte plekken kan ook met zomereiken worden ingeboet. Aan te bevelen is om het drukke autoverkeer, met name in de weekeinden fors terug te dringen. Dan kan ook de asfaltweg worden versmald, waardoor de groeiplaats van de laanbomen aanzienlijk wordt verbeterd.

Aanvullend is het wenselijk om naast de monumentale eiken bij de boerderij (oosteinde) de meidoornheg op de perceelsgrens te herstellen met behoud van de bestaande hegheesters.

Deelgebied 2

Nu: Strook in landschapstijl.

Eerdere aanleg: Dubbele laan, daarvoor huisbos.

Aanbevolen streefbeeld: De beste keuze voor de strook is de Engelse landschapstijl te handhaven en daarbij rekening te houden met de benodigde ruimte en licht voor de hoofdlaan. De beplanting dient schilderachtig te zijn en te bestaan uit parkbomen van verschillende soorten, heesters van historisch passende soorten (zie kaartbeelden met cultuurhistorisch waardevolle bomen en heesters) en een ondergroei van bij voorkeur stinzenplanten of kleibosplanten. Enkele weggevalen 19^e eeuwse bomen kunnen vervangen worden op de oorspronkelijke plaats.

Voorgesteld wordt het enigszins slingerende wandelpad oostelijk van de brug te verlengen door het ontbrekende (vermoedelijk in de tweede helft van de vorige eeuw verdwenen) deel van het

slingerpad westelijk van de brug te herstellen. Wandelaars kunnen dan weer van deze landschappelijke wandeling gebruik maken en hoeven niet over de weg te lopen.

Het beheer moet gericht zijn op de esthetische ervaring. Vanaf het pad kunnen er uitzichten zijn op fraaie bomen, op de duiventoren, het poortgebouw, de zijkant van het huis, het nog resterende deel van de slotgracht (waar nu al een bankje staat) met doorzicht naar het landschap aan de ander kant van de Kromme Rijn en tot slot op het deel van de buitenplaats tussen het huis en de theetuin. (Zie deelgebied 6)

Deelgebied 3

Nu: Knotlinden laantje, ca. 1930 of ouder: De meeste bomen zijn verjongd, een enkele herplant. De oorspronkelijke bomen zijn schuin naar buiten geplant, zodat het laantje breder oogt. (Dat is een gewoonte die we ook vinden in een smal laantje op een dijkje naast de Cannenburgh bij Vaassen en bij een oude geknotte lindenlaan op de buitenplaats Middenburg).

Eerdere aanleg: Bomenrij(en)/laan

Aanbevolen streefbeeld: Knotlindenlaantje, in de vorm een loofgang of berceau, met aandacht voor de historische snoeivorm. De weggevallen bomen aan de zuidkant dienen te worden herplant, met de stammen schuin naar buiten. De jongere leilinderijen aan de westzijde van de loofgang zijn niet historisch verantwoord en zouden beter duidelijk gescheiden ervan kunnen worden. In het gras kunnen cultuurhistorisch verantwoorde kruiden worden aangeplant.

Deelgebied 4

Nu: Strook langs de Kromme Rijn bestaand uit drie delen:

1. rond de oude havenkom en aan de oostkant van de brug over de rivier een stukje landschapspark (waarin ondermeer een dubbele kastanje en een rondlopende eikenrij),
2. tussen de brug over de rivier en de kleine brug over de 19^e eeuwse verbinding van de kasteelgracht met de rivier een strook voormalig landschapspark enkele heesters (Hazelaar, Rode Kornoelje);
3. aan de oostkant van de kleine brug vier oude eiken op rij uit ca. 1778.

Eerdere aanleg: Hoek van moestuin, singel tussen havenkom en kasteelomgrachting, grasstrook met

laan langs de rivier; daarvoor idem met rijen bomen langs de oever.

Aanbevolen streefbeeld: De beste keus is de strook in de Engelse landschapsstijl te handhaven, aan te vullen en het beheer van de bomen en heesters daarop te richten. De havenkom is een element dat vanaf alle kanten gezien moet kunnen worden. Vanaf de landpunt aan de zuidkant van de kom is het uitzicht over de rivier naar het oosten en over de gracht naar het noorden zeer de moeite waard is. Zonder de punt zeer expliciet in te richten, met banken e.d., moet het aanlokkelijk zijn om er naar toe te lopen.

Aanbeveling is het wandelpad aan de oostzijde van de brug over de Kromme Rijn door te trekken en de eenvoudige houten brug over de verbinding van de gracht met de rivier te vervangen door een meer historisch verantwoorde witgeverfde brug.

(Zie de foto op blz.43). De monumentale Zomereiken langs de Kromme Rijn dienen tegen vraat door de grazende ezels te worden afgeschermd door het graasgebied te verkleinen. (Zie deelgebied 6).

Deelgebied 5

Nu: Voorplein in de vorm van een groot gazon, in 20^e eeuwse aanleg met bomen uit de 18^e en 19^e eeuw, poortgebouw van vóór 1765, duiventoren van omstreeks 1830 en omstreeks 1773 in Hollands classicistische stijl verbouwd huis:

Eerdere aanleg: Groen voorplein in landschapsstijl met ovalen oprijlaan; daarvoor rechthoekig plein met linden en omgracht huis; daarvoor omgrachte burcht met voorburcht met linden zonder poortgebouw maar met boerderij en ander bijgebouw.

Aanbevolen streefbeeld: Het is wenselijk om het autoverkeer te beperken tot het verkeer met bestemming poortgebouw of huisverkeer. Wanneer dat gebeurt kan overwogen worden om de laatste historische situatie, die waar de meeste nog bestaande bomen bij horen, te herstellen. Bij eventueel herstel van de ovalen oprijlaan is het voorkomen van schade aan de historische bomen (door verharding door druk van rijdende auto, door verminkende snoei uit veiligheidsoverwegingen enz.) absolute voorwaarde. Aanleg van een

wandelpad langs de Kromme Rijn richting Theehuis Rhijnauwen kan voor het terugdringen van het autoverkeer soulaas bieden.

Bij handhaving van de doorsnijdende weg is het wel mogelijk om een onverhard ovalen wandelpad te maken, met als doel dat daardoor het voorplein aan de oostkant van de weg ook gebruikt wordt.

Voor de beleving van het wandelpad door deelgebied twee is het belangrijk dat de hoek van het huiseiland bij de duiventoren en de woning in het poortgebouw, met een privétuintje naast de woning, en de noordoosthoek bij het huis met de stalling /bergruimte achter de uitgegroeide beukenhaag er verzorgd uitzien. In de oever aan de noordkant van het huis staan ook bomen uit de fase van de landschappelijke aanleg die bedoeld waren om zowel van het voorplein als vanaf de andere kant van de gracht gezien te worden.

Deelgebied 6

Nu: Ezelwei met oude meidoorns en jonge bruine beuk.

Eerdere aanleg: Omgrachte neobarokke tuin; daarvoor omgrachte siertuin met ster van paden.

Aanbevolen streefbeeld: Minimaal is het wenselijk een wandelpad langs de rivieroever te maken, zodat bezoekers vanaf het voorplein en de strook langs de rivier door kunnen wandelen en genieten van de bijzondere uitzichten naar alle kanten, waaronder zicht op de achtergevel van het huis en het resterende deel van de kasteelgracht. Het pad kan van de ezelwei worden afgescheiden met een lage haag die refereert aan de haag van de verdwenen neobarokke tuin. Noodzakelijk is om de

waardevolle meidoorns en monumentale bomen af te schermen voor beschadiging door vraat van de ezels.

De ezelwei zelf zou een landschappelijke weide met mooie bomen kunnen zijn, wanneer de graasdruk niet zo hoog zou zijn. De weide is zichtbaar te klein, zonder aanvullend beheer ervan, voor de twee ezels die er permanent lijken te staan. Overwogen kan worden om de buitenplaats Rhijnauwen als verblijfsgebied aantrekkelijker te maken door een neobarokke stijltuin met zitbanken terug te brengen. Bezoekers hebben dan naast de picknickweiden en de horecaterrassen en–tuinen nog een andersoortige plek om van de historische omgeving te genieten.

Deelgebied 7

Nu: Theetuin met bomen uit jaren 20 en 60 vorige eeuw, waterlopen uit de jaren 70 (?) en 90 (waarbij min of meer herstel van de historische waterloop) en een geitenweitje in de oostpunt.

Eerdere aanleg: Landschappelijke aanleg met vermoedelijk weinig heesters; daarvoor een ster van rechte laantjes met vermoedelijk hakhout ertussen.

Aanbevolen streefbeeld: Het theehuis, annex pannenkoekenrestaurant, is een populaire

bestemming. Het nadeel van de inrichting van het terrein rond het gebouw is dat aan de oostkant de punt van het terrein door de waterloop van het einde van de hoofdas as gescheiden wordt en dat daarom de wandeling langs de oever niet meer tot de punt kan doorgaan. Bij voorkeur wordt het geitenweitje (deels) opgeheven, het oeverpad doorgetrokken en een brug gemaakt over de waterloop.

Deelgebied 8

Nu: Strook ten noordoosten van het Theehuis Rhijnauwen verwilderde landschapsstijl met bomen en heesters, deels gevuld met een speeltuin en afgescheiden van het terras van het theehuis door coniferen uit de jaren zestig van de vorige eeuw.

Eerdere aanleg: Wandelstrook in landschapsstijl parallel aan de hoofdas, met heesters en bomen en (vermoedelijk) fraaie uitzichten over de rivier heen; daarvoor deel van het sterpatroon van laantjes met hakhout).

Aanbevolen streefbeeld: Dit strookje is door de bijgebouwen aan de westkant van het oorspronkelijke theehuis afgesneden van de strook ter hoogte van het huis en het poortgebouw

Waarderingskaart

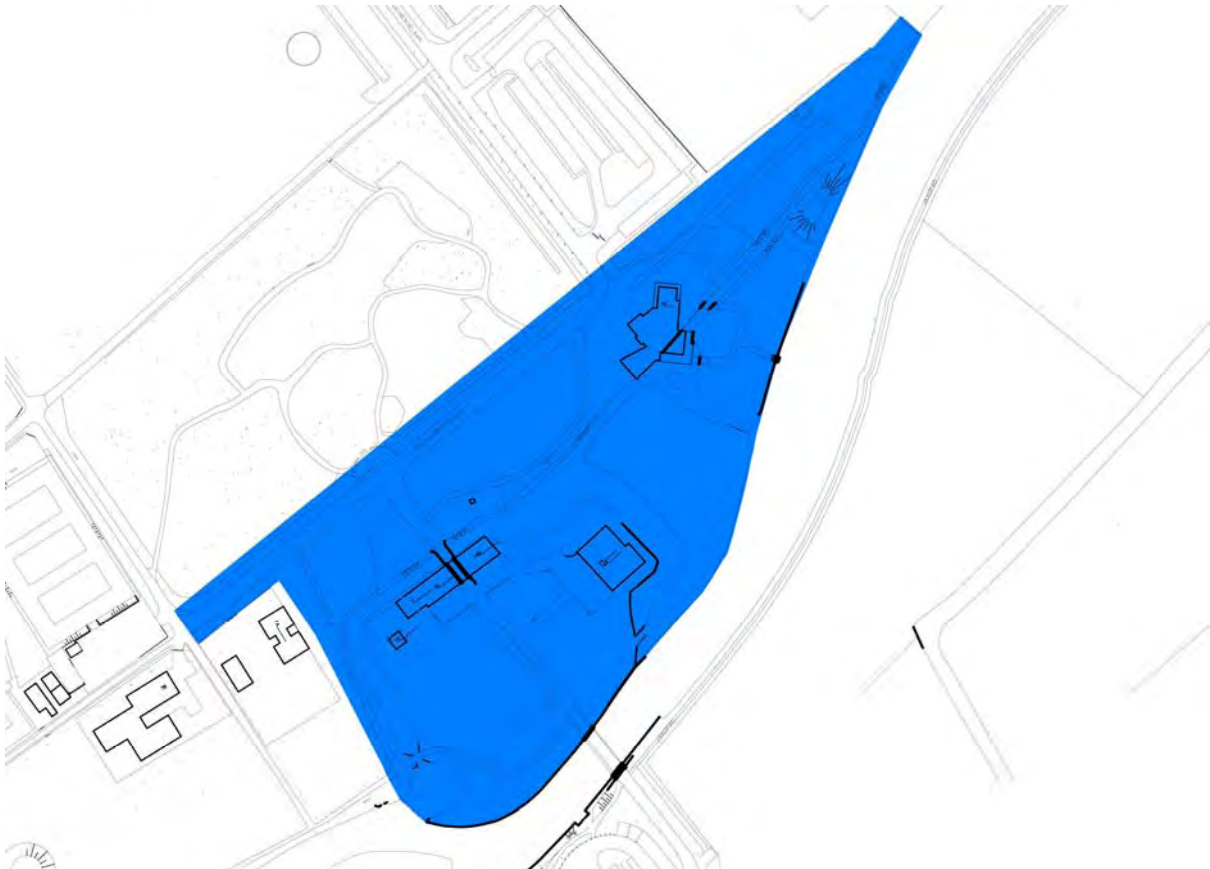
In de richtlijnen voor tuinhistorisch onderzoek van de RCE wordt voorgesteld de waardering in tekst aan te vullen met een zogenaamde 'waardenstellingstekening' met een vaste betekenis van de kleuren:

- Blauw: hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg
- Groen: positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg
- Geel: indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg.

Men kan per aspect -zoals gaafheid, uniciteit, samenhang in ensemble- een waardering in kaart brengen, maar ook voor alle aspecten samen. Ons inziens is een kaart waarin verschillende aspecten tegen elkaar zijn afgewogen en vertaald in verschillende kleuren in de praktijk eerder verwarrend dan nuttig. Op grond van de historische betekenis van het studiegebied, de nog aanwezige historische elementen en de potenties voor behoud

(deelgebied 2). Afbraak van de lelijke bebouwing aan de westzijde van het oude theehuis is thans niet realistisch, maar mogelijk in de toekomst. Het meest ideaal is wanneer de speeltuin wordt verplaatst naar de plek van het geitenweitje en de strook op termijn een landschappelijke heesterstrook wordt ('Engels gewas' met enkele bomen aan de zuidrand) naast de laan. De niet historische waterloop aan de oostkant van het theehuis zou, wanneer deze niet nodig is voor een goede afwatering, kunnen worden gedempt. Dan is ook een brug om van de punt naar de hoofdlaan over te steken niet nodig. Aan te bevelen is om de meidoornheg op de noordelijke perceelsgrens aan te vullen met behoud van de bestaande hegmeidoorns.

en herstel van de samenhang, ziet een samenvattende waardestellingskaart voor de tuin, erf en huisbos van Rhijnauwen er als volgt uit:

Waardestelling Rhijnauwen

Aanbevelingen voor natuur en ecologie:

Zoveel mogelijk behoud van oude en grote bomen ten behoeve van schuil, nest en voedselbronnen van allerlei planten en diersoorten. Het (maai) beheer van de gazons afstemmen op gevarieerde kruidenbegroeiing en stinzenplanten. Pannendaken geschikt houden of maken voor vogels (Gierzwaluwen en Huismussen).

Aanbevelingen voor de relatie met de omgeving van Rhijnauwen

De cultuurhistorische waarde van Rhijnauwen wordt mede bepaald door de relatie met de omgeving. Aanbevolen wordt om deze landschappelijke relaties nader te analyseren en uit te werken. We kunnen hier noemen:

- het fraaie zicht in oostelijke richting over de Kromme Rijn. In relatie tot Rhijnauwen zijn hier als landschappelijke elementen monumentale bomen aangeplant, waaronder een Bruine beuk en een Gewone plataan, die thans bijzonder fraai zijn uitgegroeid in het weidegebied.
- de relatie van de Rhijnauwense laan met zowel het Huisbos als het ten noorden aangrenzende 'Boomgaard tot vermaak'.
- in noordelijke richting het zicht op de Kromme Rijn en de pittoreske boerenhoeve Rhijnauwen.

7 Literatuur

- Albers, L. 2009. Amelisweerd en Rhijnauwen; Cultuurhistorische onderzoek. Albers Adviezen Historische Parken. Utrecht.
- Albers, L., 2011. Maten en Laanverhoudingen Nieuw en Oud Amelisweerd. Albers Adviezen Historische Parken. Utrecht.
- Bengtsson, R. 2005. Variation in common lime in Swedish Gardens of the 17^e and 18^e centuries. Thesis, Alnarp.
- Bernet Kempers, A.J., 1966. Om een struik die palm werd. Arnhem.
- Boom, B.K., 1980. Nederlandse Dendrologie. Wageningen.
- Boom, B.K., J. de Koning en W. van den broek, 2000. Dendrologie van de lage Landen. Zeist.
- Fontaine, F.J., 1999l. Park- en laanbomen. De geslachten Platanus, Pyrus, Cupressocyparis, Metasequoia, Sequoia, Sequoiadendron en Taxodium. Haaren. Boomspiegel 15.
- Gemeente Utrecht, 2011. Landgoederen Amelisweerd en Rhijnauwen; Toekomstvisie 2011-2031. Utrecht.
- Heybroek, H.M., L. Goudzwaard en H. Kaljee, 2009. Iep of Olm, Karakterboom van de lage landen. Zeist.
- Krüssmann, G. 1979. Die Bäume Europas. Berlin/Hamburg.
- Kuiper, H., 2009. Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ecologisch Adviesbureau Maes. Utrecht.
- Maes, N. en T. van Vuure, 1989. De linde in Nederland. Utrecht.
- Maes, N. 1996. Bomen en Monumenten. 's-Gravenhage.
- Maes, N. (red.), 2007. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Amsterdam.
- Maes, N., E. van de Dool, H. Kuipers en J. Meulenbroek, 2009. Ecologische waarden Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht.
- Maes, N., 2009. Historische dendrologie Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Utrecht.
- Maes, N. 2011. Betekenis en beheer van bomen en heesters als cultuurhistorisch erfgoed. In: Praktijkreeks Cultureel Erfgoed. Den Haag.
- Maes, N. en A. Guinée, 2012. De tuin van Oud Amelisweerd. Cultuurhistorische en ecologische uitgangspunten voor inrichting en beheer. Utrecht-Rotterdam.
- Meulenbroek, J., 2009. Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ecologisch Adviesbureau Maes. Utrecht.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2011. Buitenplaats Oud-Amelisweerd; Nadere waardestelling; Aandachtspunten voor nieuw gebruik. Amersfoort.
- Spaans, J. 2003. Landgoed Oud Amelisweerd. Verjonging beplanting Oprijlaan. Gemeente Utrecht.

Bijlage 1:

Historisch dendrologisch overzicht

Spaanse aak (Acer campestre)

De Spaanse aak of Veldesdoorn is een inheemse soort van het rivierengebied en Zuid-Limburg. De soort wordt al heel lang op landgoederen aangeplant, zowel als opgaande boom als haagheester. Een exemplaar van ca. 1900 staat bij de duiventoren.

Gewone esdoorn (Acer pseudoplatanus)

De Gewone esdoorn komt van nature alleen in Zuid-Limburg als autochtone boom voor. Hij is daar als bosboom in hakhoutverband tot vandaag toegepast. Vooral vanaf de 17e eeuw is de soort steeds meer elders in het land als sierboom aangeplant, maar ook vanwege de kwaliteit van het hout. Op Rhijnauwen komen een paar variëteiten met verschillende bladvormen voor, die met de herkomst van het plantgoed te maken hebben. Esdoorns met weinig ingesneden bladvormen komen uit Oost-Europa of de Balkan. Binnen het onderzochte gebied komen twee Gewone esdoorns voor uit ca. 1880: bij de duiventoren en langs de Kromme Rijn, in het westelijk deel.

Linksachter grote Zomereik (ca. 4 meter stamomtrek), mogelijk 18^e eeuw; middenvoor Witte paardenkastanje ca. 1820.

Witte paardenkastanje cv (*Aesculus hippocastanea*)

De Witte paardenkastanje is een boom uit de Balkan en Kaukasus, en wordt al sedert 1557 in ons land aangeplant. Het is nog steeds een gewilde sierboom. Er zijn allerlei cultuurvariëteiten van de Witte paardenkastanje die deels nog niet zijn beschreven. Enkele monumentale paardenkastanjes staan nabij het landhuis, waarbij de grootste op het gazon bij het koetshuis. Een opmerkelijke paardenkastanje staat in het parkbosdeel ten noorden van de Rhijnauwenselaan, net buiten het studiegebied: een Witte paardenkastanje met een stam van de Rode paardenkastanje. Of het hier gaat om een boomboeket dan wel een uitgelopen onderstam van de Witte paardenkastanje is niet duidelijk. Vooral op het gazon voor het landhuis staan enkele monumentale paardenkastanjes. Mogelijk deels nog van de eerste helft van de 19^e eeuw. Uit dezelfde tijd zijn de paardenkastanjes langs de noordwestelijke gracht en westelijk langs de Kromme Rijn. Enkele paardenkastanjes zijn vermoedelijk bewust meerstammig geplant. Op Oud Amelisweerd staat de tot nu toe hoogste gemeten Witte paardenkastanje van Nederland (33 meter).

Amerikaans krentenboompje (*Amelanchier lamarckii*)

Dit prachtig bloeiende sierboompje met eetbare vruchten wordt sedert het midden van de 18^e eeuw in ons land aangeplant. Het is afkomstig uit Noord-Amerika. Bij de duiventoren staat een heester uit ca. 1930.

Haagbeuk (*Carpinus betulus*)

De Haagbeuk is inheems in Nederland, en komt vooral in het Zuidoostelijke deel van het land voor. De Haagbeuk was waardevol als bladvoerboom en als hakhout en knotboom. Op landgoederen kennen we de Haagbeuk als haagboom. Een grillig en deels liggend-opstijgend exemplaar aan de zuidkant van de lindenberceau langs de Kromme Rijn. Enkele Haagbeuken staan verspreid in over Rhijnduven, meest van ca. 1900, een enkele ouder.

Atlasceder (*Cedrus atlantica* 'Glauc')

De Atlasceder is rond 1840 vanuit het Atlasgebergte ingevoerd en is thans een algemene sierboom. Een fraaie Blauwe ceder staat bij het Theehuis Rhijnduven en zal uit de bouwtijd van het Theehuis ca. 1921 dateren.

Californische cypres (*Chamaecyparis lawsoniana*)

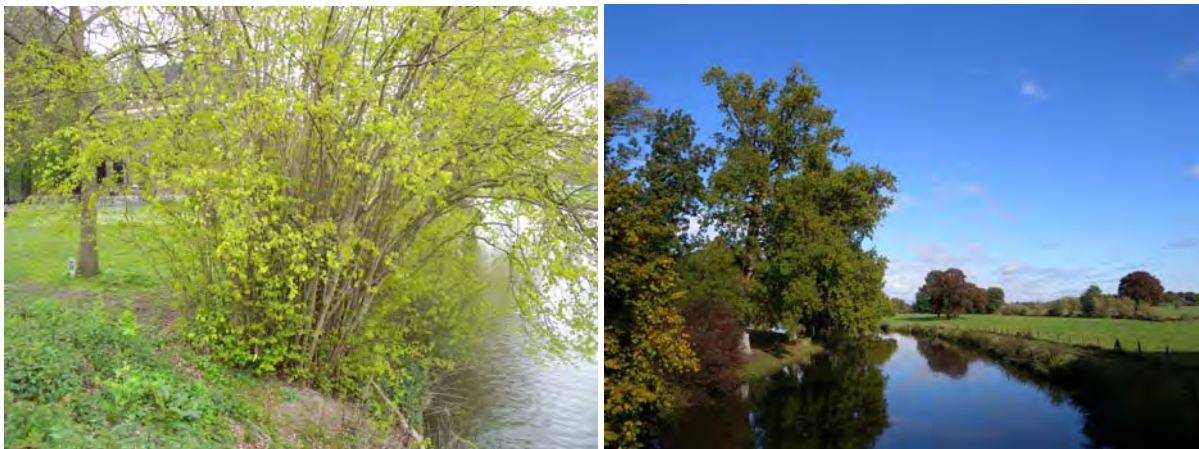
Deze sierboom is vrij recent rond 1850 ingevoerd vanuit Noord-Amerika en is snel populair geworden op landgoederen. Van de soort zijn diverse cultivars gekweekt. Twee exemplaren nabij het Theehuis Rhijnduven dateren van rond 1950.

Rode kornoelje (*Cornus sanguinea*)

Rode kornoelje is in vrijwel geheel Nederland inheems en ook al heel lang in cultuur. Het plantgoed op Rhijnauwen is niet autochtoon en afkomstig uit Oost-Europa. Met de witte bloemschermen en de zwarte bessen hebben ze zowel in de bloeitijd als met het roodverkleurende herfstblad een grote sierwaarde. De soepele twijgen en speciale hout werden voor allerlei doeleinden in het verleden benut. De heester staat in de op verschillende plaatsen op de grachtoevers. Aanplanttijd kan 18^e of 19^e eeuw zijn.

Rode kornoelje in de herfst bij het landhuis op de oever van de Kromme Rijn en langs de gracht aan de achterzijde.

Links: Grote hazelaarstruik langs de Kromme Rijn, nabij de brug; rechts helemaal, links dezelfde Hazelaar in de herfst met rechts daarvan Rode kornoelje en een rij van Zomereiken.

Hazelaar (*Corylus avellana*)

De Hazelaar behoort tot de wilde flora, maar wordt al sedert de oudheid gekweekt en op de markt gebracht. De naam avellana duidt op de oud Romeinse plaats Avella waar eertijds hazelnoten werden verhandeld. Een forse heester staat langs de Kromme Rijn. Verder zien we enkele oudere exemplaren in het Huisbos langs de waterkant. De aanplanttijd kan 18^e of 19^e eeuw zijn.

Wilgbladige dwergmispe (*Cotoneaster salicifolius*)

De Wilgbladige dwergmispe, die overigens tot een kleine boom kan uitgroeien, is afkomstig uit West-China en hier ingevoerd rond 1910. Een exemplaar bij de Duiventoren kan van ca. 1930 dateren.

Eenstijlige meidoorn (Crataegus monogyna; o.a. cv 'Albo-plena')

De Eenstijlige meidoorn is een inheems struiksoort. Een paar exemplaren met dubbele witte bloemen staan in het gazon achter het landhuis. Ze worden door vraat van grazende ezels bedreigd. Langs de Rhijnauwense laan is een restant van een meidoornhaag op de perceelsgrens. Enkele exemplaren zijn door ondeskundige snoei dood gegaan.

Japane ceder (Cryptomeria japonica)

De Japane ceder is rond 1850 ingevoerd uit Japan en China en als sierboom in de handel gebracht. Bij het Theehuis Rhijnauwen staat een exemplaar van ca. 1950.

Beuk (Fagus sylvatica)

De Beuk is een inheemse boomsoort in ons land, maar als autochtone boom uiterst zeldzaam en in de meeste streken in ons land uitgestorven. Natuurlijke populaties hebben o.a. op de Veluwe en in Zuid-Limburg de tijd overleefd als hakhoutboom of spaartelg. Vanwege de bijzonder kwaliteiten wordt de Beuk al heel lang verhandeld en aangeplant. Monumentale Beuken uit de 19^e eeuw staan er op verschillende plaatsen op Rhijnauwen. Langs de Rhijnauwenselaan staan enkele oudere, maar ook een jongere generatie die inmiddels al fors is uitgegroeid. Ze vervangen een oudere eikenlaan of gemengde laan. Enkele mooie Beuken staan in het westelijke deel van het Huisbos. Vanaf en vanuit het landhuis is er zicht op twee monumentale breed uitgegroeid en vrij in het weiland staande Bruine beuken. De herkomst van de Bruine beuk, met roodbruine bladeren, is onopgehelderd. Verondersteld wordt wel dat er in de 17^e eeuw toevalstreffers uit het bos in Oost-Europa zijn opgekweekt en in de handel gebracht. Opmerkelijk is nog een door beschadiging op hakken grillig

gevormde Beuk langs de Kromme Rijn, even buiten het studiegebied. Zo'n toevalstreffer behoort tot de merkwaardigheden en bezienswaardigheden van een landgoed. Opmerkelijk zijn ook enkele grillige stammen van een uitgroeide beukenhaag uit ca. 1955 langs de noordwest zijkant van het landhuis.

Monumentale Bruine beuken in het weiland aan de overzijde ten oosten van de Kromme Rijn.

Es (Fraxinus excelsior)

De Es behoort tot de inheems boomsoorten. De Es was eeuwenlang een waardevolle boomsoort als bron van bladvoer, kwaliteitshout en als sierboom. De Es is bij uitstek een hakhoutsoort en speciaal juist in het Kromme Rijngebied. Op Rhijnauwen komen enkele essen voor, soms meerstammig, langs waterkanten. Het zijn meest bomen uit ca. 1900. Buiten de Tuin van Rhijnauwen komt een perceel oud essenhakhout voor.

Klimop (Hedera helix)

Klimop is een van de vier inheemse houtige lianen. Het is een algemene soort in bossen op leemhoudende bodem. In parken en tuinen is Klimop veel toegepast, ook met allerlei cultuurvariëteiten. Klimop komt op diverse plaatsen algemeen voor in de ondergroei van het Huisbos en kleinere boomgroepen langs de Kromme Rijn. Vanwege het algemene voorkomen is Klimop niet bij de veldinventarisatie betrokken. Niet uitgesloten is dat Klimop al heel vroeg op Rhijnauwen voorkwam.

Hulst (Ilex aquifolia)

De Hulst is al eeuwenlang in cultuur en is inheems in ons land. Hulst is een gewilde sierboom vanwege het altijdgroene karakter en de vrouwelijke exemplaren met rode bessen. Oudere exemplaren staan bij het westelijke 'haventje' en bij het Theehuis Rhijnauwen.

Beverboom (Magnolia x soulangeana)

Deze magnolia wordt sedert met midden van de 19^e eeuw gekweekt. Het is een hybride tussen *Magnolia denudata* en *Magnolia liliiflora*, beide afkomstig uit China. Exemplaren van deze *Magnolia* staan bij het Theehuis Rhijnauwen en bij het koetshuis, vermoedelijk van rond 1960.

Boerenjasmijn (Philadelphus coronarius)

Van de Boerenjasmijn bestaan diverse soorten en vele gekweekte hybriden. De soorten zijn afkomstig uit Azië en Noord-Amerika. Alleen *Philadelphus coronarius* komt ook van nature in (Zuid-) Europa voor en verder oostwaarts in de Kaukasus. Vanaf de 16e eeuw is Boerenjasmijn hier geïntroduceerd en gekweekt. Als de heester op een mooie zonnige plek staat kan hij prachtig en overdadig bloeien met de helderwitte kroonbladeren. Op Rhijnduwn komt Boerenjasmijn op twee plaatsen voor, in het Huisbos en langs de Kromme Rijn, en kan nog uit de 18^e of 19^e eeuw dateren.

Gewone plataan (Platanus x hispanica)

Discussie bestaat over de herkomst van deze hybride tussen de Zuid-Europese Oosterse plataan (*Platanus orientalis*) en de Amerikaanse Westerse plataan (*Platanus occidentalis*). Zowel Engeland als Spanje claimt de vinding. In ieder geval is de hybride in de tweede helft van de 17e eeuw ontstaan en al snel in heel Europa gewaardeerd. Van platanen zijn diverse klonen en variëteiten die nog niet of niet goed zijn beschreven. Bij het Theehuis Rhijnduwn staan aan de westzijde twee grote platanen die rond 1921 geplant zullen zijn.

Canadese populier (Populus x canadensis)

Canadese populieren, de kruising tussen de Europese Zwarte populier en de Amerikaanse populier, worden sedert het midden van de 18^e eeuw gekweekt. Een driestammige boom in het noordelijke puntje van het studiegebied langs de Kromme Rijn, is een van de oudere klonen. De hoge monumentale stammen, uit ca. 1950, zijn hier een baken in het landschap.

Zoete kers (Prunus avium)

Zoete kersen worden sinds de Romeinse tijd gekweekt voor de consumptie. Het inheemse karakter van de boomsoort is een punt van discussie. Twee exemplaren uit ca. 1950 in het noordoostelijke deel van Rhijnduwn zijn bij de inventarisatie opgenomen. Zoete kersen groeien vrij snel. Op Nieuw Amelisweerd staat de hoogste kers van ons land met een stamhoogte van 32 meter.

Laurierkers (Prunus laurocerasus)

De Laurierkers hoort oorspronkelijk thuis in de Balkan en Klein Azië. De soort wordt hier al heel lang gekweekt. Bij het Theehuis Rhijnduwn staan drie exemplaren van ca 1921-1950.

Zomereik (Quercus robur)

De Zomereik behoort tot de inheemse boomsoorten en wordt sinds mensenheugenis aangeplant. Zomereiken waren eeuwenlang van onschatbare waarde vanwege het prachtige en sterke hout, de schors (looistof), de bast (vezels), eikels (voedsel voor dier en mens), bladeren (voedsel) en gallen (inkt). Maar ook als sierboom en laanboom wordt de Zomereik gewaardeerd. Zomereiken kunnen bovendien zeer oud worden waarmee ook bomen van echt formaat kunnen opgroeien. Van de Zomereik bestaan vele variëteiten, waaronder ook oudere die maar zeer ten dele zijn beschreven. Langs de Kromme Rijn staan vier exemplaren die volgens jaarringenonderzoek nog uit ca. 1778 dateren. Ze worden bedreigd door vraat van ezels aan de schors en bast. Een zestal grote eiken in de noordelijke uitloper van Rhijnduwn is ca. 1830 geplant. Ze behoorden vroeger bij de verlengde Rhijnduwnse laan. Twee imposante 18^e Zomereiken staan op het westelijke gazon bij het landhuis. Een exemplaar is daarvan ernstig beschadigd door ondeskundige snoei. De 18^e eeuwse eiken van Rhijnduwn behoren tot de oudste beplanting van Rhijnduwn en de drie landgoederen samen.

Alpenbes (Ribes alpinum)

De Alpenbes is een soort van Midden-Europa en West-Azië. Ook vanwege de sierwaarde is de Alpenbes al lang in cultuur. De Alpenbes komt voor langs de Rhijnduvense laan en langs de gracht van het landhuis. De heester kan dateren uit de 18^e of 19^e eeuw.

Aalbes (Ribes rubrum)

De oorsprong van de Aalbes is merkwaardig genoeg onbekend. Als wilde Bosaalbes is de soort zeer zeldzaam in ons land. In tuinen, en vooral tuinen van boerderijen en landhuizen, is de Cultuur-aalbes juist heel populair en algemeen vanwege de smakelijke bessen. Op Rhijnduven komen Aalbessen voor in het Huisbos en langs de Kromme Rijn. De heesters kunnen dateren uit de 18^e of 19^e eeuw.

Kruisbes (Ribes uva-crispa)

De Kruisbes is inheems in ons land en wordt tenminste al sinds 1500 gekweekt. Drie groepen van Kruisbessen komen voor in het westelijke deel van het Huisbos. De heesters kunnen dateren uit de 18^e of 19^e eeuw.

Veelbloemige roos (Rosa multiflora)

De Veelbloemige roos is afkomstig uit Japan en Korea en ingevoerd sinds ca. 1910. Het is een liaanachtige roos met trossen van vele kleine witte roosjes. Een exemplaar staat in het Huisbos en dateert mogelijk uit ca. 1930.

Sneeuwbes (Symphoricarpos albus)

Sneeuwbes is afkomstig uit het oosten van Canada en het noorden van de VS. In 1817 is de struik ingevoerd in Engeland. Het was lang een gewilde sierstruik als onderdeel van parken in de landschapstijl. Sneeuwbes komt voor in het Huisbos en langs de grachttoevers.

Taxus (Taxus baccata)

De taxus is een tweehuizige inheemse naaldboomsoort, maar in de natuur nagenoeg uitgestorven. Alleen in Oost-Nederland zijn er een paar bossen waar de soort nog in het wild voorkomt. Taxus wordt al heel lang gekweekt met vele variëteiten. De wintergroene struik of boom is een algemene en gewilde boom in onze tuinen en parken. Op de grens van de Rhijnduvense laan en het huisbos en bij het koetshuis staan meerstammige Taxusbomen uit ca. 1900. Bij het Theehuis Rhijnduven staat een als een zuil opgesnoeide Taxus uit ca. 1921.

Hollandse linde (Tilia x europaea)

De Hollandse linde is de kruising tussen de inheemse Zomerlinde en de Winterlinde. Vanaf de 16^e eeuw zijn er vele variëteiten en klonen in cultuur gebracht die overal in lanen, parken en buitenplaatsen zijn te vinden. Ze behoren tot onze historische kwekerijgeschiedenis en erfgoed. De Hollandse linde is thans de algemeenste linde in ons land. Pas recent is ontdekt dat hybride lindes zeer sporadisch ook in de natuur bestaan, waar beide inheemse lindes bij elkaar voorkomen. Twee lindes uit ca. 1819 staan op het voorplein van het landhuis. Twee Hollandse lindes, mogelijk uit iets latere tijd (ca. 1840) staan als twee monumentale wachters achter de onderdoorgang van het koetshuis. Twee jongere Hollandse lindes staan langs de Rhijnduvense laan. Opmerkelijk is nog een loofgang van gesnoeide Hollandse lindes aan de zuidwestzijde van het studiegebied, uit 1930. Mogelijk is het een opvolger van een oudere (linde?)laan of opgeleid vanuit oudere stobbebasis.

Zilverlinde (Tilia tomentosa)

Zilverlindes worden sinds het midden van de 18^e eeuw aangeplant. Het is een inheemse soort van Zuid-Europa en Klein Azië. In het oostelijke deel van het Huisbos staat een fraaie groep van zes

alternerende Zilverlindes, geplant rond 1960. De bomen vallen op door hun uitgroeide opslag vanuit de stamvoet.

iep (Ulmus sp.)

Iepen zijn al eeuwenlang in cultuur. Iepen zijn als jonge of gehakte boom lastig te determineren. Mogelijke behoren ze deels tot de Ruwe iep (*Ulmus glabra*) of hybride iepen (*Ulmus x hollandica*). Vanaf de 16 of 17^e eeuw zijn in Nederland en Vlaanderen hybride iepenvariëteiten op de markt gebracht. Ze behoren tot ons cultuurhistorisch erfgoed. Aanplant in het verleden van opgaande iepen in dit landgoeddeel is erg waarschijnlijk. Opslag van iepen komen voor langs de Kromme Rijn, het oude haventje en in het Huisbos. Vermoedelijk zijn de in het verleden gekapte bomen weer uitgelopen. Ze zijn als bron voor nieuw historisch plantgoed (als stekmateriaal) waardevol. De oorspronkelijke bomen kunnen uit de 18^e of 19^e eeuw dateren.

Bijlage 2:

Dendrochronologisch gedateerde bomen van Rhijnduuen⁹

nr	soort	stamomtrek (in cm)	hoogte (in m)	standplaats	kiemjaar	plant- datum (ca.)
01	Hollandse linde	98	3	lindeberceau	1930 (of ouder)	1935
02	Hollandse linde	93	3	lindeberceau	1927 (of ouder)	1935
03	Hollandse linde	315	29	landhuis	1805	1810
04	Hollandse linde	270	20	koetshuis	1824	1830
05	Zomereik	307	20	Kromme Rijn	1777	1782
06	Witte paardenkastanje	282	23	landhuis	1888	1893
07	Zilverlinde	185	25	huisbos	1949	1954
08	Zomereik	255	30	theehuis	1824	1829
09	Beuk (v.m. haag)	196	15; 2,25 (snoei- hoogte)	landhuis	1936	1941

⁹ Jaarringonderzoek Eddy Weiss; determinatie Bert Maes

Bijlage 3:

Kaarten van de aanlegfasen van tuin, erf en bos van Rhijnduwn

Aanlegfase 1 - Middeleeuwen

Van aanlegfase 1 resteert:

- toegangsdijk noordzuid
- delen van het huis
- delen van de omgrachting van het huis (noord, oost, zuid) waterloop langs westrand voorburcht

Tuin Rhijnauwen - fase 1: middeleeuwse aanleg - getekend in huidige terrein: situatie ca. 1603

Aanlegfase 2 - Classicisme

Van aanlegfase 2 resteert:

- noodoost-zuidwest hoofdas, nu met enkele rijen bomen
- *poortgebouw*
- *gracht noordzijde poortgebouw*
- *verbouwde huis*
- *omgracht terrein van tuin met padenster*
- *enkele bomen op voorplein en langs de rivier*

Tuin Rhijnauwen - fase 2: classicistische aanleg - getekend in huidig terrein: situatie 1779

Aanlegfase 3 - Vroege en late landschapsstijl

Van aanlegfase 3 resteert

- delen van de aanleg van het entreeplein, inclusief enkele bomen
- *delen van de landschappelijke aanleg langs de rivier, inclusief enkele bomen; de bruggen zijn niet de originele*
- *delen van de landschappelijke aanleg langs de laan van de hoofdas, inclusief enkele bomen*
- *duiventoren*
- *een aantal laanbomen (1^e inboet)*
- *brug over de Kromme Rijn naar entree (verbinding met Koningslaan); de brug is niet de originele*

Tuin Rhijnauwen - fase 3: aanleg in landschapstijl - getekend in huidig terrein: situatie ca. 1870

Aanlegfase 4 - Neobarok

Van aanlegfase 4 resteert

- *een aantal laanbomen (2^e inboet)*
- *bomen ter aanvulling en als inboet van de bomen behorend tot de landschappelijke aanleg*

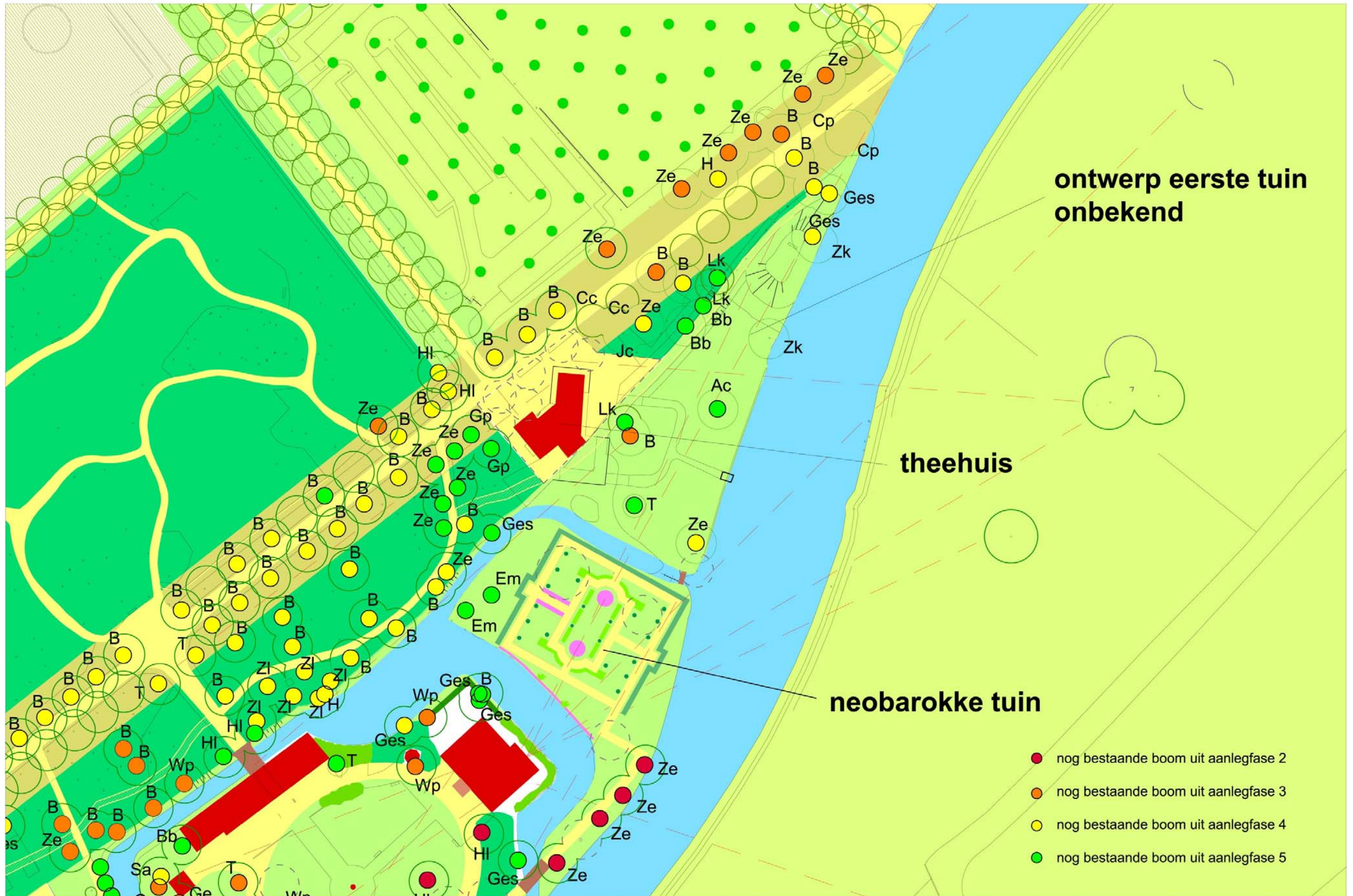

Tuin Rhijnauwen - fase 4: aanleg in neobarokke stijl - getekend in huidig terrein: situatie ca. 1910

Aanlegfase 5 - inpassing theehuis

Van aanlegfase 5 resteert:

- *theehuis (nu uitgebouwd)*
- *enkele bomen in theetuin*
- *een aantal laanbomen (2^e inboet)*
- *bomen ter aanvulling en als inboet van de bomen behorend tot de landschappelijke aanleg*

Tuin Rhijnauwen - fase 5: inpassing theehuis - getekend in huidig terrein: situatie ca. 1930